EL *CÒDEX MISCEL·LANI* DE L'ARXIU DE LES SET CLAUS (ANDORRA LA VELLA, ARXIU HISTÒRIC NACIONAL)

JOAN SANTANACH I SUÑOL[1]

Resum: Descripció codicològica i estudi del ms.1 de l'Arxiu de les Set Claus de l'Arxiu Històric Nacional d'Andorra, anomenat *Còdex miscel·lani*. Es tracta d'un volum factici de contingut molt heterogeni, que inclou documentació relativa a Andorra, textos medicocientífics, doctrinals i literaris. L'anàlisi dels textos que el componen i de les intervencions que s'hi poden observar posa de manifest que la constitució del volum no degué ser posterior al pas del segle XV al XVI.

Paraules clau: Codicologia; Documentació; Textos científics; Textos literaris; Ramon Llull; Andorra; Segles XIII-XV.

Abstract: A codicological descripcion and study of ms. 1 of the Archive of the Seven Keys of the National Historical Archive of Andorra, called the *Miscellaneous Codex*. As its name implies, it is a collection of very heterogeneous material, including historical documents relating to Andorra, along with medical-scientific, doctrinal and literary texts. An analysis of the texts which make up the volume and of the various annotations it contains, clearly indicates that the volume could not have been put together after the end of the 15th or the beginning of the 16th century.

Keywords: Codicology; Documentation; Scientific texts; Literary texts; Ramon Llull; Andorra; 13th-15th centuries.

SUMARI

1. Introducció.- 2. Sobre la constitució del volum.- 3. Descripció del manuscrit.- 3.1. Característiques generals.- 3.2. Contingut del còdex.- Referències bibliogràfiques.

---

[1]Departament de Filologia Catalana, Facultat de Filologia, Universitat de Barcelona.
Data de recepció de l'article: juliol 2001. Data d'acceptació i versió final: desembre 2002.
Agraeixo a Jordi Guillamet, de l'Institut d'Estudis Andorrans, a Susanna Vela i a la resta de l'equip de l'Arxiu Històric Nacional d'Andorra l'ajuda i les facilitats que em van donar per consultar el *Còdex miscel·lani*. També agraeixo als professors Vicenç Beltran, Albert Soler i Jaume Agustí les indicacions que feren a una versió anterior d'aquest treball. No cal dir que els possibles errors que encara hi hagi són exclusivament meus.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

1. INTRODUCCIÓ

El *Còdex miscel·lani*, o ms. 1 de l'Arxiu de les Set Claus, es conserva actualment a l'Arxiu Històric Nacional d'Andorra. Es tracta d'un volum factici format per un nombre considerable de textos i documents molt heterogenis i d'orígens força diversos, que, com era d'esperar, és compost en bona part per documents jurídics i legals referents a les valls d'Andorra (privilegis —del pariatge de 1278, n'hi ha una còpia completa, una altra de fragmentària i, encara, una traducció catalana—, reclamacions, concòrdies, etc.). Alhora, però, hi trobem també altres textos de tipus científic i mèdic, especialment un fragment del *De uiribus cordis* del *Canon medicinae* d'Avicenna i una miscel·lània de textos sobre medicina astrològica; hi ha, així mateix, alguna obra de contingut espiritual, com ara un tractat fragmentari sobre l'administració dels sagraments, i, finalment, s'hi va incloure algun text de contingut literari. Pel que fa a aquest darrer àmbit, és de destacar la presència d'un fragment de la traducció catalana del *Tristany en prosa*, que ha despertat l'interès dels estudiosos de la literatura, sobretot per la seva condició de testimoni del coneixement que es tenia de la matèria de Bretanya en terres de parla catalana i a la península Ibèrica, i que ha estat citat repetidament a l'hora de plantejar les possibles relacions genètiques —i, doncs, vies de penetració i difusió del text— que es poden establir entre la versió catalana de l'obra i altres tradicions textuals[2]. Al costat del fragment del *Tristany*, es conserva al *Còdex* una versió incompleta de la *Doctrina pueril* de Ramon Llull, text de contingut bàsicament catequètic i doctrinal, i força menys "literari" que altres obres del beat[3]. Tot plegat ha fet que s'interesses

[2]Els fragments conservats de la versió catalana del *Tristany en prosa*, l'original de la qual va ser escrit en francès vers el 1230, mostren una proximitat considerable amb la tradició espanyola i aragonesa, si bé també s'ha plantejat —i discutit— la seva possible relació amb la versió italiana; vegeu, darrerament, Lourdes SORIANO ROBLES, *Els fragments catalans del* Tristany de Leonis, dins «Actes del VII Congrés de l'Associació Hispànica de Literatura Medieval (Castelló de la Plana, 22-26 de setembre de 1997)», III, ed. de Santiago Fortuño Llorens i Tomàs Martínez Romero, Castelló de la Plana, Publicacions de la Universitat Jaume I, 1999, pp. 413-428; M. Luzdivina CUESTA TORRE (ed.), *Tristán de Leonís. Valladolid, Juan de Burgos, 1501*, Alcalá de Henares, Centro de Estudios Cervantinos, 1999 («Los Libros de Rocinante», 5), esp. pp. XIII-XIX, i Enrique Andrés ROS DOMINGO, *Arthurische Literatur der Romania. Die iberoromanischen fassungen des Tristanromans und ihre Beziehungen zu den französischen und italienischen versionen*, Berna, Peter Lang, 2001.

[3]Hi ha, en total i malgrat que en algun cas siguin incomplets o fragmentaris, seixanta-un dels cent capítols de què es compon el llibre. Es tracta de la versió fragmentària més extensa que s'ha conservat d'aquesta obra lul·liana, que compta amb una tradició manuscrita important (només

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

sin pel volum tant els estudiosos de la història del Principat d'Andorra com els de la literatura i la història de la cultura.

Els primers estudis que tenen en compte el *Còdex miscel·lani* es remunten a l'any 1920, quan Ferran Valls i Taberner va transcriure i publicar diversos documents conservats al manuscrit[4]. Va haver de passar força temps, però, abans que ningú tornés a interessar-s'hi i continués la tasca iniciada per l'historiador i jurista de donar a conèixer els materials agrupats al volum. Així, i malgrat que ja feia anys que es coneixia l'existència d'un fragment andorrà del *Tristany*[5], no va ser fins que el *Còdex miscel·lani* va formar part de l'exposició «Evolución histórica del municipio español», organitzada l'any 1967 per l'Ajuntament de Barcelona amb motiu del IV Congreso de Municipios, que Ramon Aramon i Serra va tenir-hi accés. L'aleshores president de l'IEC va aprofitar l'ocasió per transcriure el fragment del *Tristany* i per fer una sumària i parcial descripció del contingut del volum[6]. Precisament va ser Aramon qui va indicar a Gret Schib, curadora de l'edició de la *Doctrina pueril* apareguda el 1972 a la col·lecció «Els Nostres Clàssics», l'existència d'una versió fragmentària de l'obra en el manuscrit andorrà. L'editora, però, tot i que va destacar la proximitat entre el text de la *Doctrina* conservat al *Còdex* i el dels fragments de la mateixa obra que hi ha al ms. 700

---

tenint en compte la tradició catalana, hem de parlar de setze còdexs, la meitat dels quals són fragmentaris). Encara que desconeixem quan ni de quina manera va arribar aquesta còpia de la *Doctrina pueril* a Andorra, ja hi devia ser vers l'any 1470, data d'una anotació marginal on es recull que en «l'an M° CCCClxx fuyt magna sequetate in Vallis andorre». Per a aquesta anotació, vegeu també més avall.

[4]Vegeu Ferran VALLS I TABERNER, *Privilegis i ordinacions de les valls d'Andorra*, pròleg de Manuel J. Peláez, estudi introductori de Jordi Guillamet i Anton, Saragossa, Càtedra d'Història del Dret i de les Institucions (Facultat de Dret, Universitat de Màlaga), 1990; és reedició de l'obra *Privilegis i ordinacions de les valls pirinenques, III: La vall d'Andorra*, Barcelona, 1920. En descriure el contingut del manuscrit, indico quins textos han estat publicats i en dono la referència.

[5]Segons Pere Bohigas, l'historiador Agustí Duran i Sanpere, que l'any 1917 havia publicat un fragment de la traducció d'aquesta obra artúrica conservat a l'Arxiu Municipal de Cervera (vegeu Agustí DURÀN I SANPERE, *Un fragment de "Tristany de Leonís" en català*, «Estudis Romànics (Llengua i Literatura)», «Biblioteca Filològica», IX (1917), pp. 284-316), tenia constància que a Andorra se'n conservava un altre testimoni; vegeu Pedro BOHIGAS, *[Ressenya a:]* El cuento de Tristán de Leonís. *—Edited from the unique manuscript, Vatican 6428, by George Tyler Northup. —The University of Chicago Press, 1928, 298 pp. 4.° (The Modern Philology Monographs.)*, «Revista de Filología Española», XVI (1929), p. 288.

[6]Vegeu Ramon ARAMON I SERRA, *El* Tristany *català d'Andorra*, dins «Mélanges offerts à Rita Lejeune», I, 1969, pp. 323-337. Ara també dins Ramon ARAMON I SERRA, *Estudis de llengua i literatura*, presentació de Joan A. Argente, prefaci i edició a cura de Jordi Carbonell, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1997, pp. 413-429. L'estudiós també afirma que Joan Ainaud tenia la intenció de descriure el manuscrit; no tenim constància, però, que ho arribés a fer.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

de la Biblioteca de Catalunya, i que va assignar una sigla al volum andorrà (a l'edició el designa com a ms. *K*), no va aprofitar les seves variants a l'hora d'establir el text de l'obra ni va recollir a l'aparat crític les lliçons que presenta.[7]

Més recentment, Cebrià Baraut ha publicat diversos documents conservats al *Còdex*; José Martínez Gázquez i Susanna Vela han identificat i editat el fragment del *Canon medicinae* d'Avicenna; la mateixa Susanna Vela, per la seva part, ha estudiat i publicat la miscel·lània de tractats astrològics, integrada per quatre textos diferents, i, darrerament, ha donat a conèixer també alguns dels documents jurídics conservats al *Còdex*[8]. D'altra banda, el desembre del 1995 l'Arxiu Històric Nacional d'Andorra va publicar un comentari de sis pàgines sobre el *Còdex miscel·lani*, que inclou una breu descripció[9].

2. Sobre la constitució del volum

Un dels aspectes relatius al volum de l'Arxiu Històric més complicats de precisar és el del moment de constitució del manuscrit com a volum

[7]Vegeu Ramon Llull, *Doctrina pueril*, a cura de Gret Schib, Barcelona, Editorial Barcino, 1972 («Els Nostres Clàssics», 104). Per al text i altres aspectes relatius a aquesta obra lul·liana, vegeu també l'edició crítica de la *Doctrina* que estic preparant per a la «Nova Edició de les Obres de Ramon Llull», col·lecció publicada pel Patronat Ramon Llull, on tinc en compte les variants de la versió conservada al còdex andorrà. Vegeu també la ressenya que Josep Perarnau va dedicar a l'edició de 1972, a les seves *Notes crítiques de bibliografia lul·liana*, «Revista Catalana de Teologia», 1 (1976), pp. 259-276, esp. 273. Perarnau esmenta així mateix el còdex de l'Arxiu Històric al seu «Inventari d'obres lul·lianes en català»; vegeu Josep Perarnau, *Els manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic*, I, Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, 1982 («Studia, Textus, Subsidia», III), p. 187.

[8]Vegeu Cebrià Baraut, *Cartulari de la Vall d'Andorra. Segles IX-XIII*, I, Lleida-Andorra, 1988, i *Una traducció catalana del segle XV del primer pariatge d'Andorra*, «Butlletí del Comitè Andorrà de Ciències Històriques» (1989-1990 [1991]), pp. 49-55; José Martínez Gázquez i Susana Vela Palomares, *Un fragmento del* Canon medicinae *en el ms. 1 de los Archivos Nacionales de Andorra*, «Faventia», 17/2 (1995), pp. 77-94; Susanna Vela Palomares, *Tencar. Una miscel·lània d'astrologia del s. XV, a Andorra*, pròleg de Mercè Viladrich, Andorra, Consell General d'Andorra, 1997, i Susanna Vela Palomares, *Diplomatari de la Vall d'Andorra. Segle XV*, IV (IV), Andorra, Ministeri de Turisme i Cultura. Arxiu Històric Nacional, 2002. Sobre la miscel·lània astrològica, vegeu també Lluís Cifuentes i Comamala, *La ciència en català a l'Edat Mitjana i el Renaixement*, Barcelona, Universitat de Barcelona - Universitat de les Illes Balears, 2002 («Col·lecció Blaquerna», 3), pp. 215-216. I, per a un comentari més extens del contingut del volum, Joan Santanach i Suñol, *Literatura, ciència i història a l'Andorra medieval. Apunts sobre el* Còdex miscel·lani *de l'Arxiu Històric*, «Ex-libris Casa Bauró», 5 (2002), pp. 16-19.

[9]Vegeu *El Còdex miscel·lani (segles XII-XVI). Arxiu de les Set Claus*, Andorra, Arxiu Històric Nacional. Servei d'Arxius. Ministeri d'Afers Socials i Cultura, 1995.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

unitari, format pels textos i documents que actualment l'integren. Davant la impossibilitat de datar-lo a partir de la relligadura original, que quan va ser substituïda per una enquadernació moderna es trobava en molt mal estat i presentava diverses intervencions i cosits superposats, s'ha tendit a cercar elements "externs" al volum que poguessin donar raó d'una possible cronologia de la seva elaboració. Així, s'ha apuntat que la reunió de tots aquests textos s'hauria pogut dur a terme cap al final del segle XVII, moment en què el Consell General de les Valls d'Andorra va iniciar una política destinada a la recollida, transcripció i conservació dels privilegis atorgats anteriorment pels cosenyors[10]. Sembla admissible, per tant, que els textos i documents recollits al *Còdex* s'haguessin beneficiat d'aquesta nova actitud del Consell. Això no obstant, no deixa de ser curiós que, si la política del Consell era específicament destinada a la conservació dels privilegis atorgats, s'incloguessin al volum no sols altres tipus de documents, sinó també altres textos de característiques molt diferents, com ara obres literàries, mèdiques o de contingut espiritual.

Tant si l'agrupació dels textos del còdex és del XVII com si és anterior, el que sí que sembla força evident és que, prèviament a la constitució del volum tal com ara el coneixem, hi hagué algun tipus d'agrupació parcial de documents. En aquest sentit, l'historiador Ferran Valls i Taberner, en publicar la concòrdia de 1176 entre el bisbe d'Urgell Arnau de Preixens i els habitants d'Andorra (vegeu el text núm. 4 de la nostra descripció), ja va plantejar la possibilitat que una primera agrupació de documents fos obra de Ramon d'Ornach, tresorer de Foix i regent de la vegueria d'Andorra durant el segle XIV[11]. Valls, tanmateix, no va especificar quins documents devien formar part d'aquesta agrupació inicial. D'altra banda, diversos dels documents del *Còdex* tenen un clar origen comú, com posa de manifest el fet que hagin estat copiats sobre un suport idèntic i que siguin escrits en una

[10]Tal com s'indica al Llibre d'actes del Consell, núm. 9, citat per VELA, *Tencar*, p. 23 n. 10. També Ignasi Baiges accepta aquesta datació; vegeu *El llibre de la terra. Un llibre de privilegis*, a cura d'Ignasi Baiges i Jardí, pròleg de Susanna Vela, estudi jurídic de Josep M. Font i Rius, estudi històric de Jordi Guillamet i Anton, Andorra, Ministeri d'Afers Socials i Cultura, 1997 («Monografies de l'Arxiu Històric Nacional»), p. 16 i n. 18.

[11]Valls, en fer aquesta afirmació, es basava sens dubte en el text que precedeix la còpia de la concòrdia conservada al *Còdex miscel·lani*, on llegim que «Seguexen-se les còpies dels encartamentz et dels pariatges de tota la terra d'Andorra, et de tots los drets que mossèn lo comte de Foixs ni·l bisbe d'Urgell an en la dita terra et cascun de lor, la qual còpia fo[n]c treyta de les cartes originals per ma[e]stre Ramon d'Ornach, t[r]esaurer de Foixs et regent la dita vicaria»; vegeu VALLS I TABERNER, *Privilegis i ordinacions*, p. 391 n. 1. El nom de Ramon d'Ornach reapareix en algun altre document del *Còdex* (vegeu, a més del text núm. 4, el núm. 12).

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

mateixa lletra, com en el cas de la còpia de la concòrdia entre el bisbe d'Urgell i els andorrans, obra de la mateixa mà que va copiar el reconeixement dels drets de justícia que els andorrans atorgaren el 1275 al comte de Foix, document que es troba just a continuació de la concòrdia.

Respecte a l'agrupació dels textos que constitueixen el volum hi ha una altra qüestió que cal tenir en compte, i és que el notari Miquel Ribot d'Aixirivall, actiu a les valls andorranes durant el darrer terç del segle XV i els primers anys del XVI, va incloure còpies d'almenys quatre —potser sis— dels documents que es conserven actualment al *Còdex* dins del seu *Llibre de la terra d'Andorra*, compilat entre els anys 1486 i 1497[12]. Aquesta constatació, basada en errors textuals compartits per les còpies d'aquests documents que es conserven al *Còdex* i al *Llibre*, com també per lectures errònies del segon induïdes per lliçons poc clares del primer, planteja la possibilitat que la reunió dels materials que actualment conformen el *Còdex miscel·lani* hagués estat duta a terme força abans del que fins ara s'havia suposat; en aquest mateix sentit cal esmentar que la mà del mateix notari s'observa en diverses anotacions marginals presents als folis de la *Doctrina pueril*. A favor d'aquesta nova datació, que s'hauria de situar entre el final del segle XV i el començament del XVI, hi ha el fet que cap dels documents i còpies conservats al *Còdex* no és posterior al canvi de segle[13].

Miquel Ribot, en conseqüència, té força punts per haver estat el compilador dels documents inclosos al manuscrit de l'Arxiu de les Set Claus; evidentment, també hauria pogut limitar-se a reunir sols els textos que sabem que va copiar i llegir (cal tenir en compte, però, que aquests textos es troben repartits al llarg de tot el volum i que no sembla que hagin estat relligats conjuntament abans de formar part del *Còdex miscel·lani*), o bé podria haver utilitzat un volum compost per algú altre abans que arribés a les seves mans. En tot cas, el fet que sapiguem que una mateixa persona va consultar diversos textos que actualment formen part del *Còdex* ja vers el final del segle XV fa

[12]El *Llibre de la terra* constitueix actualment el ms. 12 de l'Arxiu de les Set Claus; es tracta d'un recull de documents diversos que Ribot va copiar, segons sembla, per a ús personal. Vegeu-ne l'edició i l'estudi dins *El llibre de la terra*, *op. cit.* En elaborar la seva compilació, el notari d'Aixirivall va utilitzar els textos 29, 4, 5 i 27 del *Còdex miscel·lani*, que va copiar i incloure al *Llibre de la terra* com a documents 1, 3, 4 i 5, respectivament, i probablement també va tenir en compte els textos 8 i 28 del *Còdex* a l'hora de copiar o corregir els seus documents 11 i 6.

[13]Per a la utilització per Miquel Ribot de documents del *Còdex* i per a les implicacions que se'n poden derivar de cara a la constitució del volum, vegeu Joan SANTANACH I SUÑOL, *Un notari andorrà de final del segle XV, lector de Ramon Llull*, «Studia Lulliana», XLII (en premsa).

«Anuario de Estudios Medievales», 33/1 (2003), pp. 417-462.- ISSN 0066-5061.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

poc versemblant que, si no havien estat relligats abans, al cap de dos segles encara no s'haguessin dispersat.

3. Descripció del manuscrit

3.1. **Característiques generals**

El volum consta de 153 fols.[14] més 4 de blancs davant i 4 més darrere, que fan de guardes (els més externs, més gruixuts que la resta, estan units a la part interior de les cobertes). Les guardes són modernes, producte de la restauració de què va ser objecte el còdex l'any 1995 (així mateix, s'ha afegit pasta de paper a diversos folis mutilats o que presentaven estrips o forats).

Els fulls del volum són de paper, tret del bifoli constituït pels fols. 1 i 9, que és de pergamí; actualment aquest bifoli es conserva separadament de la resta del manuscrit (vegeu el text núm. 1). Per a dades específiques sobre les característiques textuals o dels suports dels diversos documents, molt heterogènies atesa la mateixa naturalesa del còdex, vegeu cada cas concret, com també per a les nombroses marques d'aigua —en compto vint-i-sis de diferents— que s'observen al llarg del volum[15]. S'indiquen igualment en cada cas altres aspectes que caracteritzen els diversos textos, com ara la presència de marques de plegat (que posen de manifest que alguns documents, abans de ser relligats al volum, havien estat conservats de forma independent) o la completesa o no de les obres i documents. L'escriptura, si no es diu el contrari, és a ratlla tirada. Són en blanc els folis següents: 4 v., (9 rv.), 12 v., 14 v., 16 v.-17 v., 91 v., 92 v., 94 v., 125 rv., 137 v.; també eren en blanc, si bé posteriorment s'hi van fer anotacions, els folis 18 v., 24 v., 143 v. (en aquest darrer també hi ha proves de ploma).

---

[14]Després de la restauració de l'enquadernació se'n van retirar els folis 1 i 9 (vegeu núm. 1); en el lloc del fol. 9 hi ha actualment un full en blanc idèntic als de les guardes modernes.

[15]Segons Susanna Vela, «Oriol Valls va elaborar, durant els anys seixanta d'aquest segle, un fitxer que recollia les diferents filigranes dels papers que conformaven el Còdex Miscel·lani»; sembla que actualment aquest fitxer és en dipòsit al Museu de les Arts Gràfiques i del Llibre, al Poble Espanyol de Barcelona; Vela, però, no el va poder consultar (vegeu Vela, *Tencar*, p. 22 n. 6). Tampoc no m'ha estat possible localitzar-lo.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

Foliació moderna, en llapis; deixa en blanc el fol. 9 actual (que ha substituït el segon full del bifoli que conservava el text núm. 1)[16]. Al fol. 2 r. hi ha un «40» a l'angle inferior dret, en llapis.

Relligadura moderna en pergamí, amb ornamentacions de pell al llom i dues tires de cuir per tancar el còdex. Al llom i a la coberta frontal, «Codex Miscel.lani S. XII-XVI». Segons Susanna Vela, la coberta del còdex anterior a la restauració, conservada, com les antigues guardes, a l'Arxiu,

> és de pergamí fosc i rugós amb reforços de pell al llom i a les tanques. Les guardes són també de pergamí. La relligadura és molt barroera i tosca, un cosit amb corda, cordill i fil de color blau (p. 23)[17].

Al marge del fol. 13 r. hi ha el perfil de dues cares i una manícula dibuixats; al fol. 130 v., el dibuix d'un arquer i la filigrana del paper, que representa un compàs, resseguida amb tinta; també hi ha el que semblen proves de ploma[18].

3.2. **Contingut del còdex**

El *Còdex miscel·lani*, com ja s'ha dit, és un volum factici constituït per una gran varietat de textos datables entre els segles XIII i XV (en diversos casos es tracta de còpies de documents força anteriors a l'època de la còpia). Atesa l'heterogeneïtat dels materials que s'hi apleguen, tant pel que fa al contingut com a les característiques materials del suport, recullo, després de la identificació de cada document (que inclou la transcripció de l'íncipit i de l'èxplicit), les dades paleogràfiques i morfològiques referents als folis en què es troben.

Al volum s'inclouen els textos següents:

1. Avicenna, *Canon medicinae*, *De uiribus cordis* (fols. 1 rv. i 9 rv.). *Inc.*: e[i]s ex eg*r*itud*i*nib*us* sepeliuit eos c*re*ato*r* ap*ud* ip*s*or*um* origine*m* *et* eg*r*essione*m* a c*e*rebro i*n* osse paris *et* ip*s*os penet*ra*re fec*it* i*n* coop*er*tura q*ue* si*mi*lis [est can]ali *et* e*st* *com*po*s*ita ex duob*us* ossib*us* paris. *Expl.*: et

[16]Segons VELA, *Tencar*, la foliació «correspon a la intervenció feta pel Servei d'Arxius Nacionals l'any 1991».

[17]Vegeu una fotografia de l'antiga enquadernació del còdex a MARTÍNEZ-VELA, *Un fragmento*, p. 79.

[18]Vegeu-ne una reproducció a VELA, *Tencar*, p. 299, la qual, però, és invertida; al peu de foto, a més, s'afirma erròniament que la fotografia correspon al recto del fol. 130.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

egritudines que continuitatis solutionem sequuntur et maliciam egritudinibus... | Capitulum tercium. De egritudinibus composicionis [...] dem plaga oculis. Secunda...[19]

Aquest fragment era escrit en un bifoli de pergamí, de manera que constituïa l'únic text del còdex amb aquest suport. El pergamí va ser trossejat i parcialment cosit a l'interior de l'enquadernació antiga; actualment, després de la restauració del manuscrit, es conserva a part de la resta del còdex[20]. Segons les dades que en donen José Martínez i Susanna Vela,

> La escritura está hecha a dos columnas, el número de lineas por columna es de 58. La caja de escritura es de 294 x 195 mm y la medida del bifolio es de 581 x 415 mm. El rallado de la caja de escritura se ha hecho a punta seca y con tinta marrón. Las letras iniciales mayúsculas son de color rojo[21].

Lletra gòtica del segle XIII.
Edició: MARTÍNEZ-VELA, *Un fragmento*, pp. 82-94.

2. Llibre de la Cúria d'Urgell, fragments [1373] (fol. 2 rv.). *Inc.*: ...domi*n*o n*ost*ro[22] Ep*iscopo*[23] *et* succ*ess*orib*us* u*est*ris eri*mus* boni fideles *et* [...]dient*e*s et Cons*titut*iones u*est*ras p*re*decessor*um et* succ*ess*or*um* uest*ror*um s*er*[...] *et* iura *et* der*e*cta u*est*ri *et* succ*ess*or*um* u*est*ror*um et* officialiu*m* u*est*ri *et* ips*or*u*m* [...][24]. *Expl.*: du*m* nob*is* placu*er*it [...] dat*um* ut sup*ra* | uidit p.

Es tracta d'un foli solt; la mida del paper és de 300 x 225 mm, i la de la caixa d'escriptura de 240 x 170 mm; presenta 26/27 línies per pàgina. Escrit en lletra cursiva catalana del XIV. Els estrips als marges del full afecten sovint el text.

Sembla que són còpies de tres documents diferents, el primer dels quals és acèfal. A l'èxplicit del primer document, al fol. 2 r., llegim: «Dat*um*

---

[19]L'èxplicit del fragment, de lectura difícil, procedeix de MARTÍNEZ-VELA, *Un fragmento*.

[20]Segons MARTÍNEZ-VELA, *Un fragmento*, p. 78, «Parece ser que pudo haberse usado como guardas de un conjunto de documentos de interés histórico para las gentes del Principado». Vegeu una fotografia de la reconstrucció del bifoli a la p. 79; s'hi observen els fols. 1 v. i 9 r.

[21]Vegeu MARTÍNEZ-VELA, *Un fragmento*, p. 80.

[22]Mot interlineat.

[23]A continuació hi ha un mot ratllat, potser «ore*mus*».

[24]Els fragments que manquen a l'èxplicit corresponen al marge dret del fol. 2 r., que es troba en molt mal estat.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

in Ciuitate n*ost*ra urgellen*sem* xxvi die aug*us*ti an*no* a na*tiuitatis* d*omi*ni M.° ccc.° lxx.° Tercio». Els altres dos daten fent referència al primer.

3. Sentència arbitral del veguer episcopal referent a uns capítols matrimonials [1446] (fols. 3 r.-4 r.). *Inc.*: Johannes [...] doctor canonic*us* et Ardiachon*us*. *Expl.*: die decimo septimo mensis Marti Anno [...] d*omi*ni Millesimo Quadragentesino Quadragesimo sexto | uidit Johannes [...].

Els fols. 3 i 4 constitueixen un bifoli; les mides dels fulls són 300 x 220 mm, les de la caixa 225 x 190 mm; les pàgines contenen 33/35 línies. Lletra cursiva. Al fol. 4 s'observa una filigrana que representa un cercle amb el que sembla una estrella a l'interior, i del qual sobresurt una creu (vegeu la figura 1); és molt propera a Briquet 6068, documentada ja el 1427, i a Perpinyà entre els anys 1433-1444; recorda així mateix Valls, *Paper*, 1533, datada l'any 1400. El verjutat vertical, poc clar, es troba cada 30 mm. Mostra haver estat plegat per la meitat, tant verticalment com horitzontalment; manca el quart inferior dret del fol. 4 (ara restituït per la restauració).

El fol. 4 v. és en blanc. [Figura 1, al final de l'article].

4. Concòrdia signada pels habitants d'Andorra amb el bisbe Arnau de Preixens i els canonges de l'església d'Urgell sobre les prestacions que els havien d'atorgar [1176] (fols. 5 r.-8 v.). *Inc.*: Andorra[25] | Seguexe*n*-se l*e*s copies d*e*ls encartame*n*tz *et* d*e*ls pariatges d*e* tota la t*er*ra d'andorra *et* d*e* tots los drets q*ue* moss*en* lo Comte d*e* foixs ni·l bisbe d'urg*e*ll an en la dita t*er*ra *et* cascun de lor, la qual copia fo[n]c treyta d*e* l*e*s cart*e*s originals p*er* mastre [*sic*] Ramo*n* d'ornach, tesaurer d*e* foixs *et* Regent la dita Vicaria. | In *Christi* n*omin*e Notum sit Cuntis hominib*us* p*raese*ntib*us* atq*ue* futuris q*ualiter* longua contentio fuit int*er* Ep*iscopo*s Urg*ell*en*ses* *et* specialit*er* int*er* d*om*um Arnaldu*m* Urg*e*llensem ep*iscopu*m *et* canonicos sedis *et* int*er* homin*e*s Vall*is* andorr*e*. *Expl.*: Guil*e*lm*us* bouarius iussu Arnaldi Cap*e*llani h*oc* sc*ri*psit *et* cum suo signo coroborauit.

Es tracta, almenys en el seu estat actual, d'un quadern de quatre folis (2 + 2), de paper gruixut, de 295 x 220 mm; la caixa fa 230 x 180 mm, i les pàgines tenen 29/32 línies. Lletra cursiva, de final del XIV o potser ja del segle XV. Verjutat horitzontal a 3 mm. Inclou tres caplletres amb una mínima decoració en negre. Als marges dels fols. 5 v. i 7 v. hi ha diverses anotacions

[25]Mot subratllat i situat al centre del marge superior. En una tinta més clara, i probablement posterior, tornem a trobar aquest nom al costat del número de foli.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

posteriors a la redacció del document, escrites en una tinta més clara que la del text, mig esborrades i afectades per la restauració[26]. Són escrites amb la mateixa tinta les tres darreres línies del fol. 8 r. Presenta restes de tres plecs horitzontals.

Edicions: (1) VALLS I TABERNER, *Privilegis i ordinacions*, núm. IV, pp. 391-400; (2) BARAUT, *Cartulari*, núm. 76, pp. 220-226; (3) Ignasi Baiges, dins *El llibre de la terra*, núm. 3, pp. 105-113, on indica altres llocs on ha estat publicat el document.

5. Reconeixement que els homes d'Andorra fan al comte de Foix, Roger Bernat III, de la potestat de justícia civil i criminal, fragmentari [1275] (fol. 8 v.). *Inc.*: La donacio q*ue* las dit*e*s gens d*e* andorra feron a moss*en* Rog*er* p*er* la g*rac*ia d*e* deu Comte d*e* Foix *et* sos successors | Sit Notum Cuntis Q*uod* Ego b*ernardus* d*e* pall d'ordineu *et* b*enardus* J. *et* R. dom*enec* *et* P. Rosell d*e* Vila *et* Ray*mundus* d*e* l*e*s mol*e*s d*e* çegud*e*t et... *Expl.*: dam*us* *et* concedim*us* c*er*tificati d*e* iuri n*ost*ro non inducti dolo u*el* metu imo spontanei nob*is* domino Rog*er*io b*ernardi*, dei gr*ati*a comiti Fuxi *et* Vicecomiti Castriboni *et* succesorib*us* u*est*ris in p*er*petuu*m* o*m*nis iustitias tam...

Aquest document és escrit per la mateixa mà que l'anterior. Les darreres línies del fol. 8 v. estan escrites en una tinta quasi esborrada; no s'aprecia si hi ha canvi de mà.

Edició: Ignasi Baiges, dins *El llibre de la terra*, núm. 4, pp. 114-117[27].

El fol. 9, incorporat després que hagués estat retirat del còdex el text d'Avicenna (vegeu el núm. 1), és de paper, modern i en blanc.

6. Document referent a problemes del bestiar, fragment (fol. 10 rv.). *Inc.*: [...] de milglos vist aveu [...] que lo baylo a obt*en*gude... *Expl.*: ...q*ue*

[26]Al marge superior del fol. 7 r. llegim l'anotació «part q*ui* a d'andorra [?]».

[27]El document inclòs en VALLS I TABERNER, *Privilegis i ordinacions*, núm. X, pp. 411-413, on es transcriu el que sembla ser l'original del comte de Foix (actualment conservat a París, Bibliothèque Nationale, J. 879, núm. 73), divergeix considerablement de les còpies del *Còdex miscel·lani* i del *Llibre de la terra*; ha estat també publicat per BARAUT, *Cartulari*, núm. 124, pp. 299-301. Per a les divergències entre les dues versions del document, que inclouen aspectes referents a la redacció, a l'ordre en què són citats els representants de les parròquies andorranes, el nom del notari que en dóna fe i, fins i tot, si la correcció d'Ignasi Baiges és correcta, la data de redacció, vegeu *Llibre de la terra*, núm. 4, p. 208, n. 1.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

li [es] obligat *et* sc*ri*vem ab losh a*n*dorras q*ue* bulhe prenr[e] paci*en*cie entro a las vetz | n*ost*re si*n*or diu [...].

Es tracta d'un foli originalment solt que els restauradors han unit al fol. 11. Fa 305 x 225 mm, i 295 x 205 mm de caixa (amb prou feines hi ha marges esquerre i superior); 33 línies. La lletra és cursiva del segle XV. Presenta tres plecs horitzontals i dos de verticals (un a prop del llom, l'altre força centrat). Hi ha una anotació il·legible al marge esquerre del recto; al text trobem, així mateix, diverses correccions i mots ratllats.

7. Conveniència sobre un litigi [1457] (fols. 11 r.-12 r.). *Inc.*: Hon jo, Guill*e*m ramon de capdevila, arbitre et arbitrador elegit en tercer p*er* en P. Scud*er*, bast*er* d*e* la vila de Castelbo.

Les mides dels folis són 295 x 220 mm; la caixa fa 235/245 x 185 mm. El text és escrit en lletra cursiva, del segle XV. A partir de les taques i els plecs (n'hi ha tres d'horitzontals) és plausible considerar que ambdós folis formaven un bifoli, si bé els restauradors els han enganxat per separat. Del fol. 12, només en resta la meitat superior; el verso és en blanc. Al marge superior del fol. 11 r., hi ha l'anotació «Los noms de Jh*esu*s o d*e* la hu*m*ill Verge maria mare sua hu*m*ilment invocats», i al del fol. 12 r. llegim el que sembla «mcm». El penúltim paràgraf del fol. 11 v. és ratllat.

Malgrat que la pèrdua de la meitat inferior del fol. 12 ha implicat que manqui part del text, al començament del darrer paràgraf conservat es pot llegir la data de la conveniència: «die lune xxi mense Marti an*no* a nat*iuitate* domi*ni* Mill*essimo* cccc lvii°...»

El fol. 12 v. és en blanc.

8. Sentència arbitral del cardenal Pere de Foix, capítols de XVIII a XXXVII [1430] (fols. 13 r.-14 r.). *Inc.*: Si algun nafrat greum*en*t haura mes*ter* de hospitam*en*t e lo Batle o jutge o naffrat o amich de a*que*l sera req*ue*st fasa de hospitar, deu aver metjes a despeses del req*ui*rint. *Expl.*: e lo jutge deu declarar q*ui* dels creadors es p*ri*m e*n* temps e millyo e*n* dret p*er* tal q*ue* als co*m*prados sie segura. Deu-ne donar p*er* ell e p*er* l'escriva sinch dines p*er* liura; lo rest*an*t deu p*ar*tir e*n*tre los creadors segons q*ue* sia pronu*n*ciat p*er* lo yutge e declarat.

Formen un bifoli. Actualment el paper fa 305 x 215 mm (sembla que el seu marge inferior ha estat tallat pels relligadors), i la caixa 260/265 x 165/170 mm. Trobem 44/48 línies per pàgina. Al fol. 14 hi ha una filigrana que representa un guant amb flor que surt del dit del mig (vegeu la figura 2),

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

propera a Valls, *Paper*, 1659 (de 1417), i *Historia*, 172 i 179 (dels anys 1505 i 1537, respectivament); també recorda, tot i que menys, Briquet 10718, datada de 1499-1500. Verjutat vertical a 35 mm, tret del central, a 16 mm. La lletra és cursiva, del segle XV; es tracta d'una escriptura força bigarrada. Els paràgrafs estan numerats al marge esquerre, de xviii a xxxvii. Les caplletres dels paràgrafs presenten una certa ornamentació, amb la mateixa tinta que la resta del text. Al marge del fol. 13 r., a més del perfil de dues cares i una manícula dibuixats, esmentats més amunt, hi ha una anotació, sembla que escrita per la mateixa mà que la resta del text; n'hi ha un parell més al marge del fol. 14 r. [Figura 2].

Edicions del capítol XXIV de la sentència arbitral, referent a l'obligació dels homes d'Andorra de prestar la host al bisbe d'Urgell si aquest els ho requeria: (1) VALLS I TABERNER, *Privilegis i ordinacions*, p. 418, n. 2; (2) Ignasi Baiges, dins *El llibre de la terra*, núm. 11, pp. 142-143; (3) VELA, *Diplomatari*, núm. 34, p. 168. Els dos primers en transcriuen la versió conservada al *Llibre de la terra*; Vela, el document original conservat a l'Arxiu Capitular d'Urgell.

El fol. 14 v. és en blanc.

9. Queixa dirigida pels andorrans a la reina de Navarra sobre el pas de bestiar per Castellbò (fol. 15 r.) i resposta de la carta [1490] (fol. 15 rv.).

A) *Inc.*: A la Regina comtesse de foyxs et de begorrenh. | En complanhen Hhu*m*ilment v*ost*res Hhu[m]ils subynctz [*sic*], los consols p*ro*homes vesii[n]s *et* ha[bi]tantz de v*ost*res vals d'andorra, de Ramon tragoo castelan de v*ost*re cast[e]y de castelbon; et disen que de augun petit temps en sa los force quant van *et* tornen en Urgel ab lor vestiar, prenen de lor p*ro*pri vestiar. *Expl.*: faratz lo degut de justicie, co*m*pliratz las sed obres de mis*er*icordie e p*re*garan n*ost*re s*en*or diu vos fasse long temps Regnar p*er* gov*er*nar a[n]quere.

B) *Inc.*: Vizts los p*re*viledgis d[e] la Regine Comtesse de foixs et de begorre [...] per losh d'andorre supplicantz Amostratz [?] Ensemps ab la sentencia per loh moss*en* Ramon cobrida, Judge de n*ost*re vescomtat, toquant la medixe et parelhe question donade. *Expl.*: sie de punt a punt tengude et fernade [*sic*]. Et si Res en han prees contre la tenor d'equex, que lo tot

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

Restituesquen aush supplicantz [...][28] a pau lo xvii jorn d'abriu L'an mil iiij^{c} nauante | [Signatura].

Sembla un foli independent, les mides del qual són 305 x 215 mm. Lletra cursiva del segle XV. A l'interior del text de la carta s'esmenta «l'an M iiii^{c} xlv». La resposta és escrita per una altra mà i amb una altra tinta; varia també la mida de la caixa: la primera fa 165 mm d'ample, mentre que la segona 145 mm (longitudinalment, 265 mm). Al fol. 15 es pot identificar la filigrana d'un cap de bou coronat amb una creu (vegeu la figura 3), molt proper a Briquet 14374, situable al territori de «Basses Pyrénées», vers 1412-1414 (l'estudiós suís en dóna també altres datacions posteriors). El foli presenta tres plecs horitzontals i un de vertical, centrat. Al marge esquerre de 15 v. hi ha l'anotació següent: «Suplicacio donada p*er* los andorra*n*s a la Senyora Regina de navarra e provisió feta p*er* la dita Senyora.» A continuació, en una tinta més clara, «L'a*n*y LXXXX a pau a xvii de Abrill». Ambdues lletres semblen poc posteriors a la data del text. Al marge dret, a la mateixa alçada i difícil de veure a causa de la restauració, hi ha una altra anotació feta amb la tinta més clara, on amb prou feines llegim «[...] dins [...] de andorra». [Figura 3].

10. Queixa motivada pels límits entre Arcavell i Sant Julià de Lòria adreçada al bisbe d'Urgell (fol. 16 r.). *Inc.*: Mon car[29] redacable [*sic*] seynor[30], sapie la v*ost*ra [a]lta seynoria jo vos tramet p*er* escrit totes l*es* enjuries q*ue* homes d'arcavel an feyt dins la juridiccio v*ost*ra en la paroq*ui*a honiversitat de Loria. *Expl.*: l[e]s vaqes se'n menaren los dits homes d*e* arquavel. Sobre totes aqe[lles] coses d*e*sus escrites vos placie, seynor, d*e* ahordenar en la manera[31] q[ue] a Vos plaura.

El fol. 16 forma un bifoli amb el 17. Les mides del paper són de 295 x 220 mm; i les de la caixa, 250 x 195 mm (gairebé no hi ha marge superior). La pàgina presenta 41 línies de text. Lletra cursiva, segurament del segle XV. Paper força gruixut, amb tres plecs horitzontals i un de vertical central. Al fol. 16 trobem la filigrana d'una muntanya constituïda per tres elevacions, la

[28]El text és afectat per un forat, que impossibilita la lectura de la paraula que hi ha a continuació de «supplicantz».

[29]Darrere seu «re», ratllat.

[30]Interlineat.

[31]Entre les dues primeres síl·labes hi ha «nera», ratllat.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

central més alta que les altres dues, de la qual sobresurt una creu amb l'asta vertical considerablement allargada (vegeu figura 4), que recorda força Briquet 11725, datada els anys 1423-1424. El darrer paràgraf, com també una anotació a l'angle inferior dret, és escrit amb una tinta diferent, si bé no sembla que hi hagi un canvi de mà. La signatura que trobem després del darrer paràgraf és escrita en la primera tinta. A l'angle inferior dret hi ha una anotació que acaba: «...en l*e*s vals de andora». La redacció de tota la carta presenta un estat força deixat i nombroses correccions i mots ratllats; és possible que es tracti d'un esborrany.

Els fols. 16 v.-17 v. són en blanc, tret d'algunes proves de ploma al 17 v. [Figura 4].

11. Carta sobre problemes de trànsit de bestiar adreçada als reis d'Aragó (fol. 18 r.). *Inc.*: Excellents Rey e Regina e Senyors nostres, | En dies passats los humyls subdits e vassalls de v*ost*ra excellent .S.ª en les valls de andorra, moltes e diverses vegades, en scrits e de p*ar*aula han notificat a v*ost*ra Sere*nissima* .Sª. la antiquissima custuma e necessitat tenen de baxar e metre lurs bestiars, qui son lur vida e tot son esser, en les parts baxes de Cathalunya per exivernar e viure. *Expl.*: car asso es lo q*ue* vuy mes los basta a conservar la terra, p*er*sones e bens de la fidelitat desiyada e deguda a v*ost*ra Real .M.tat, la qual co*n*serve n*ost*ro S.or deu ab son Real stat a molts e prosperos anys | [Signatura].

Es tracta d'un foli solt, les mides del qual són 305 x 215 mm, i les de la caixa d'escriptura 240 x 160 mm (la referència al destinatari, desplaçada cap a l'esquerra). 36 línies de text. Lletra cursiva del segle XV. El marge esquerre i el verso del foli, inicialment en blanc, s'han aprofitat per anotar-hi el que sembla una llista de comptes. El paper presenta tres marques de plegat verticals i tres d'horitzontals.

12. Ordinacions sobre la taxació de salaris de les escriptures dels notaris [1356] (fols. 19 r.-24 r.).

A) *Inc.*: Aci apar la ordinacio feta per los honorables veguers a instancia e supplicacio dels prohomens d*e* les valls e terra d'andorra en e sobra la moderacio dels salaris dels notaris d*e* les dites valls axi p*rese*nts com esdevenidors, e com los dits notaris se deuen haver en lo exercici de lur offici en les dites valls e habita*n*s de aquella, segons se mostre per instrume*n*t public fet en lo loch de Canyllo diluns l'endema de Penthecoste ayn M CCC L sis, ordenat, notat e sotssignat per en Ramon de Ornaco, no*tari*. *Expl.*: E aço en

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

e sots pena de deu ll*iur*es barch*inon*is, donadora e pagadora als Senyors Bisbe e Comte; ço es a ssaber, a cascu d'ells la part contingent, e del dit not*ari* levadora e exegidora tantes vegades quantes contra les coses damunt dites fara o venra, axi com totes e sengles coses aci vulgarment expressades son llargament contengudes en lo instrument damunt p*ri*merament mencionat, al qual la present interpretacio se reffer (fols. 19 r.-23 r.).

B) *Inc.*: Diluns qu·es comptave .vii. del mes de juyn ayn M CCCC [*sic*] L sis fou dada sente*n*cia e declaracio per los honorables moss*en* Jacme Lerat, juriste de la Ciutat, e moss*en* Tristayn de mongay, prevere b*e*neficiat de la seu d'urgell, Comissaris elets e deputats p*er* los molt honorables vicaris gen*er*als del senyor bisbe d'urgell; e moss*en* Guill*e*m ramon deç brull, caval*l*er, veguer del vescomdat de Castelbo, e moss*en* Ramon corrida, jutge del dit vescomdat, Comissaris elets e deputats p*er* lo molt il·lustre e poderos senyor lo senyor Comte de Ffox e de bigorra, Consenyors d*e* les valls d'andorra. *Expl.*: ço es, q*ue* pach p*er* los bens q*ue* ha en la dita vall en aq*ue*lla forma e man*er*a que paguen los alt*re*s habitans en la dita vall, segons en la dita s*ente*ncia les damu*n*t dites coses son largament contengudes, a la qual s*ente*ncia la p*rese*nt int*er*pretacio se refer (fols. 23 v.-24 r.).

Els fulls formen un quadern de sis folis (3 + 3). Les mides del paper són de 300 x 215 mm; les de la caixa d'escriptura, 230 x 135 mm. La lletra del text és humanística catalana, probablement datable de la segona meitat del segle XV. La primera paraula de la primera línia de cada paràgraf (majoritàriament *item*) és desplaçada cap a l'esquerra, de manera que entra dins del marge de la caixa. Al paper no s'aprecia verjutat, tot i que als fols. 19 i 22 sí que hi trobem una marca d'aigua que representa unes tisores (vegeu figura 5), molt propera a Valls, *Historia*, 250, 251 i 252, datades de 1477 les dues primeres, i de 1482 la tercera; cal tenir en compte, però, que les filigranes recollides per Valls presenten, a més, un segon element, més petit, situat a la banda de la punta de les tisores, tot i que sense tocar-les (es tracta d'una flor, en el cas de la primera filigrana, i d'una «G» en el de les altres dues). S'observen als folis tres marques de plegat horitzontals i una de vertical cap al marge del paper contrari al llom. S'ha deixat un espai en blanc entre els diversos paràgrafs. [Figura 5].

Són còpies de dos documents, el primer dels quals és una traducció de l'original llatí de les seixanta-tres ordinacions acordades pels veguers de

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

la vall d'Andorra sobre taxació de salaris de les escriptures dels notaris, publicat per Ferran Valls i Taberner[32].

Al fol. 24 v., inicialment en blanc, hi ha diverses anotacions—sembla que es tracta d'una llista de quantitats a cobrar—, concentrades en el segon rectangle dels quatre que han format els tres plecs horitzontals.

13. Fragment d'un manual notarial (fols. 25 r.-28 v.)[33].

Es tracta d'un quadern de quatre folis (2 + 2). Els folis fan 295 x 215 mm; el paper és força enfosquit, i amb els marges estripats. Les mides de la caixa són de 265 x 185 mm, i les línies per pàgina 41. Lletra cursiva del segle XV. El text de totes vuit pàgines presenta tres ratlles verticals en tinta, que recorren el centre de la caixa de dalt a baix. Als fols. 27 i 28 hi ha una filigrana que representa una muntanya formada per tres elevacions, la central més alta que les altres dues, dins d'un cercle, del qual sobresurt, a prop de l'elevació central, una creu (vegeu figura 6); recorda Valls, *Paper*, 1686, de 1328, i 1688, de 1356; Valls, *Historia*, 205, de 1425, i Briquet, 11891, documentat el 1405. Verjutat vertical a 35 mm, horitzontal molt junt. Consta, segons sembla, de deu documents notarials sobre vendes realitzades a Andorra els anys trenta del segle XV, el primer dels quals és acèfal, i incomplet el darrer. [Figura 6].

14. Pariatge de 1278, traducció catalana incompleta (fols. 29 r.-31 v.)[34]. *Inc.*: Los capitolts de la Sentencia dels paratges darers donada per los senyos Jazbert, per la gracia de deu bisbe de Valencia, e los nobles maestre Bonanat de lavayna, Canonge de narbona, Collector de la decima per nostre <lo> senyor lo papa al senyor Rey d'arago atorgada, he maestre Ramon de besaldu, archidiacha de tarragona, .R. de Urg Isarn de ffancyaus, E guillem .R. de Josa, amigables composedors entre lo bisbe d'urgell E lo Comte de ffox de totes questions sobre la val d'andorra moure se seguexen per la fforma seguent, la qual sentencia se dona per los dits amigables composedors A .vi. idus de setembre l'an de .M. CC lxxviii. *Expl.*: he lo dit Comte do al bisbe he al Capitoll d'urgell, per los damunt dits lochs, lo castell he loch de la

[32]Vegeu VALLS I TABERNER, *Privilegis i ordinacions*, núm. XXI, pp. 462-473.

[33]No en dono ni l'íncipit ni l'èxplicit, ja que en ambdós casos es troben en força mal estat, i són afectats per diversos estrips.

[34]Als fols. 126 r.-129 v. i 144 r.-146 r. hi ha dues altres còpies del primer pariatge d'Andorra en llatí, una de completa i l'altra fragmentària.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

bastida d'ortons he lo Castell he loch de Adraen. E si mes valen los lochs desus dits de la Sglea que lo dit Comte promet ha els de donar...

Es tracta, probablement, de tres fulls solts, si bé la restauració de la relligadura impedeix observar si hi havia cap tipus de relació entre ells; el text conservat, però, no presenta talls de contingut. Les mides del paper són de 225 x 145 mm, i les de la caixa, 175 x 100 mm. Les pàgines presenten 29/30 línies de text. La lletra és cursiva, del segle XV. El paper presenta un plec vertical més o menys central. Al fol. 31 s'intueix una filigrana, amagada parcialment sota el llom del volum i irreconeixible. El verjutat vertical és molt estret; pel que fa a l'horitzontal, amb prou feines pot observar-se'n cap mostra.

Edició: BARAUT, *Una traducció*, pp. 51-54.

15. Anònim, *Tristany en prosa*, fragment (fols. 32 r.-35 v.). *Inc.*: ...sar la sanch e tota la persona e dix entre si matex: si yo e afer ab aquesta dona e met en oblit madona isolda la bronda, qui a suferta tanta de pena per mi, yo sere tengut per fals amador e sere tengut per fals cavaller per tots los cavallers e les dones qui entenen en amor; mas yo fare que stare en amor ab aquesta dona, que no·s pensara que altre joch sia de hom ni de fembra sino de bessar e de abresar. *Expl.*: sey[e]r, yo atorch be que vos me avets vençut ab la lanca e no per als sino per falta de ca[v]al, empero yo us pregaria que nos Jugasem a les spases. | Ab tant devella lo cavaller a [te]rra del cavall e met-se l'escut devant e mes mans a la spase e va ves tristany, e con tristany lo vae venir[35] ves si mes mans a la spasa e va·l em...

Actualment els fulls es troben separats, i no és possible observar si anteriorment havien mantingut cap tipus de relació; el text és consecutiu i sense salts de contingut deguts a la pèrdua de folis intermedis[36]. El paper fa 290 x 210 mm. Escriptura a doble columna. La caixa fa 195 x 155 mm, i les columnes, 195 x 70 mm, amb 33 línies cadascuna. El passatge és escrit en

[35]Lliçó difícil; Aramon també llegeix «venir».

[36]El text del fragment del *Tristany en prosa* contingut en aquest còdex correspon als §§ 56-57 i 71a de l'anàlisi de E. LÖSETH, *Le roman en prose de Tristan, le roman de Palamèdes et la compilation de Rusticien de Pise. Analyse critique d'après les manuscrits de Paris*, París, Bouillon, 1891 («Bibliothèque de l'École des Hautes Études», 82); ed. facsímil: Nova York, Burt Franklin, 1970 («Essays in Literature & Criticism», 49); i als caps. XL-XLII de la versió espanyola impresa a Valladolid el 1501; vegeu CUESTA TORRE, ed., *Tristán de Leonís*, pp. 89b-96a.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

lletra cursiva de la segona meitat del XIV[37]. Les caplletres són de color vermell; algunes capitals presenten així mateix una certa ornamentació, també en vermell. Al fol. 33 hi ha una marca d'aigua que representa un arc amb una fletxa (vegeu figura 7), que recorda Valls, *Paper*, 1147, datada de 1370 (l'arc és d'una mida una mica més gran que el present), o 1150, de l'any 1469 (la mida de l'arc és similiar, però presenta altres variants); també és semblant a Briquet 797, 809 i 830, datades entre 1390 i 1430 (la segona, situable a Perpinyà entre 1418 i 1425). El verjutat horitzontal és molt estret; el vertical, visible en pocs casos, es troba a uns 35 mm. S'aprecien esporàdicament restes de les ratlles horitzontals per marcar els marges de les columnes. Al fol. 33 r. hi ha una anotació al marge inferior, en lletra petita i irregular. Els folis presenten, en ambdós casos centrats, un plec vertical i un altre d'horitzontal. [Figura 7].

Al marge inferior del fol. 33 r. hi ha l'anotació següent, obra d'una mà probablement del XVI: «car si en matremonis s'i d*e*manave egalldat en nosaltres se trobaria [?] ayxí de p*er*sones com en etat ho [...] d'onors y d[a]cors tals sa des[...] quan sens d*e*mostransa d*e* nenguna tamor [?] la .i. a l'altr[a]».

Edició: ARAMON, *El Tristany*, pp. 326-337, i *Estudis*, pp. 413-429).

16. Ramon Llull, *Doctrina pueril*, fragments (fols. 36 r.-69 v.).

A) Cap. 2, § 2 - 27, § 6 (fols. 36 r.-49 v.). *Inc.*: Deus par*e* engenra d*e* si mat*e*x d*eus* fiyll, e deus par*e* e deus fiyll ix d*e*us sant sp*er*it son .i. d*eus* tant solamen*t*[38]. *Expl.*: Remenbre't, ffiyll, co*m* gran cosa es p*re*vere car lo Rey e·ls baro*n*s e l*e*s altr*e*s hom*e*ns deue*n* besar al p*re*vere la ma e·l peu com cante la...

[37]També Aramon considera que el fragment del *Tristany* és «probablement de la segona meitat del segle XIV»; vegeu ARAMON, *El* Tristany, p. 325.

[38]Aquest passatge de la *Doctrina pueril* del *Còdex miscel·lani* es troba afectat per un salt per homeotelèuton. Al manuscrit 3187 de la Biblioteca de Catalunya, adoptat com a text base de l'edició que estic preparant de l'obra i més proper a la versió andorrana que no pas el text editat per Gret Schib, es llegeix: «Deus Pare enjenra de si mateyx Deus Fiyl, e de Deus Par·e Deus Ffyl hix Deus Sant Espirit; e lo Pare e lo Fiyl e lo Sant Espirit son .I. deu ten solament» (val a dir que el còdex barceloní també va ser pres com a text base per Mateu Obrador a la seva edició del tractat lul·lià; vegeu *Obres de Ramon Llull I. Doctrina pueril. Libre del orde de cavalleria. Libre de clerecia. Art de confessió*, Palma de Mallorca, Comissió Editora Lul·liana, 1906; n'hi ha edició facsímil: Palma, Miquel Font, 1986).

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

B) Cap. 71, § 5 - 90, § 7 (fols. 50 r.-63 v.). *Inc.*: ...turitats[39] d*e* la ley veyla he d*e* la nov*a*, he mafumet ana-se'n en un puys prop triple e estesch aqui xl jorns, a significa*n*za d*e* la quarentena q*ue* Jhe*s*u*christ* feu en lo des*er*t he que moyssen feu e·l mu*n*t de Sinahi. *Expl.*: Temptac*i*o umanal es, fiyl, com la bela fembra pinta ses fayzons e·ndreç[a] ses vestidur*e*s p*er* zo q*ue*·s faza desigar a l*e*s gens e q*ue* parle*n* de sa belea; en aq*ue*la temptac*i*o es engenrada vanagloria e luxuria.

C) Cap. 43, § 5 - 54, § 6 (fols. 64 r.-68 v.). *Inc.*: ...tricc*i*o d*e* concienzia aquest aytal es ffiyll d*e* mort p*er*durabl*e*[40]. *Expl.*: e donchs, fyil, si am*e*s d*e*u ama·l p*er* sa bon*e*a, e sots l'amor q*ue* as a d*e*u ama tot zo q*ue* amaras. | En tot zo q*ue* amaras ay*e*s en...[41]

D) Cap. 39, § 7 - 41, § 6 (fol. 69 rv.). *Inc.*: ...molt guynaras en la consolacio q*ue* plorar dona[42]. E si vols plorar e no pots plorar, no sabs amar ne desirar los celestials bens ne mey*n*sp*re*ar los delits d'aq*ue*st mo*n* no [*sic*] sabs aver consolacio dels bens q*ue* p*er*duts as. *Expl.*: D*e*us te fa m*isericor*dia d'eser home e de son fiyl, lo qual tram*e*s en tera p*er* salvar hom*e*, p*er* zo q*ue*·t p*er*donas la colpa ab la qual er*e*s ve*n*gut e·l mo*n*; e si tu no es mis[er]icordios, me*n*ysp*re*es la m*isericor*dia...[43]

Els folis dels fragments A i B formen dos quaderns de catorze fulls (7 + 7); la resta procedeix de dos altres plecs diferents. Els folis fan 290 x 210 mm; el paper es troba en força mal estat, i presenta múltiples taques d'humitat que afecten sobretot les ornamentacions acolorides de les caplletres; els marges generalment són estripats. L'escriptura és a dues columnes (caixa: 225 x 150 mm; columnes: 225 x 70 mm), en lletra cursiva del segle XIV. Sovint s'observen les ratlles verticals i horitzontals que delimiten la caixa. Als

---

[39]El començament d'aquest paràgraf, que manca al *Còdex miscel·lani*, és, segons el text de l'edició que en preparo, «Sapies, fil, que la doctrina que·l fals resclús mostrá a Mafumet fon moltes auctoritats...».

[40]El passatge, a més de ser acèfal, ha sofert un cert procés de vulgarització; d'acord amb l'edició, llegim: «Impascient es fil de ira, qui·l mena per tanebres en qual part se vol, sens discreció de pensa e contrecció de conciencia, e offer a·quel esser fil de mort perdurable».

[41]El paràgraf 6 del cap. 54, —torno a citar segons la meva edició—, comença: «En tot so que amarás ajes entenció a amar Deu, cor, si no ho fas, en nula res que ams no aurás caritat».

[42]D'acord amb la tradició d'organització dels capítols en diversos paràgrafs, iniciada per Mateu Obrador a l'edició citada a la n. 38 i continuada per Gret Schib, aquí s'acaba el paràgraf 7 del capítol 39, de manera que la resta del text que dono en l'incipit del fragment D de la *Doctrina pueril* correspon en les edicions citades al paràgraf següent, el núm. 8.

[43]D'acord amb l'edició en preparació ja citada, el passatge finalitza com segueix: «que Deus t'a feta e meysprezes la benuyransa a la qual son apelats los misericordiozos».

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

folis corresponents a la *Doctrina* hi ha dues filigranes diferents. La primera, localitzada als fols. 51-54, 57-58 i 63, representa una barra amb dues mitjes llunes perpendiculars que quasi es toquen per la zona convexa; la barra presenta un cercle a cadascuna de les puntes, i una barra més curta que la travessa prop d'un d'aquests cercles (vegeu figura 8); és una marca d'aigua molt propera a Valls, *Historia*, 65, de 1354, si bé en aquest cas la barra és travessada per dues ratlles més curtes, una a cada punta, i no hi ha els cercles; també recorda força Briquet 5369, datada entre 1358-1402. La segona filigrana, observable als fols. 37-39, 41, 43, 45 i 66, representa un cap de cèrvol (vegeu figura 9), molt semblant a Briquet 15556, documentada entre 1365-1369. Verjutat horitzontal a 3 mm. [Figures 8 i 9].

Les caplletres són alternadament vermelles i morades. També hi ha, encara que no de forma sistemàtica, ones i ratlles en vermell que separen els paràgrafs (n'hi ha de morades a 36a r. i 52b v.). Les caplletres morades presenten sovint ornamentacions en vermell; la situació inversa es dóna força més esporàdicament (ho trobem a 39a v., i a la majoria dels fols. 52b v.-54 r., en un cas a 64a v. i en les dues darreres caplletres del fol. 69 v.). Als fols. 40 v. i 41 r., malgrat que s'havia deixat en blanc l'espai per a les caplletres morades, no s'hi van arribar a dibuixar, sinó que hi trobem un altre tipus de caplletres en vermell més clar, gairebé taronja, que al fol. 41 r. s'han ornamentat o resseguit amb tinta negra[44]. Als fols. 41 v.-52a v.[45], 54 v.-63 v.[46], i 65 r.-68 v. només hi ha caplletres vermelles[47].

---

[44]Tret de la primera caplletra, repassada amb una tinta més fosca, i de la segona, no decorada, la resta han estat ornamentades amb una tinta negra rovelladissa, que també s'ha utilitzat per a la caplletra de la columna b d'aquest foli.

[45]En aquests folis no és en vermell una *C* del fol. 51b r., que presenta ornamentacions en una tinta verdgrisosa, amb la qual s'han escrit diverses anotacions (vegeu més avall), i la darrera caplletra del fol. 52a v. presenta decoració morada. Al fol 52b v. torna a haver-hi alternança entre els colors de les caplletres; hi ha, així mateix, ornamentacions en vermell a 52a v., i en morat a 52b v., i algunes línies ondulades en morat.

[46]Al fol. 64 r. hi ha alternança de caplletres morades i vermelles; les primeres també presenten decoració vermella; a 64a v. trobem una *L*, vermella amb ornamentació morada, i una *A*, ja a 64b v., morada i amb ornamentació vermella.

[47]El morat no reapareix fins al fol. 69r., on les caplletres d'aquest color, en alternança amb les vermelles, presenten ornamentació en vermell. Pel que fa a les segones, en vermell, només les dues darreres *D* presenten decoració morada.

«Anuario de Estudios Medievales», 33/1 (2003), pp. 417-462.- ISSN 0066-5061.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

Les rúbriques són majoritàriament en vermell, obra de dues mans posteriors a la del copista, segurament del segle XV[48]. Una d'aquestes mans s'ha d'identificar amb la del notari andorrà Miquel Ribot d'Aixirivall.[49] Així mateix, hi ha algunes rúbriques escrites en tinta negra[50], i també morada[51]. Hi ha força capitals que presenten una ratlla vertical vermella com a decoració.

Pel que fa a les anotacions marginals, del copista només hi ha un «saps», al fol. 49 b r. Són força més, en canvi, les anotacions que cal atribuir al notari Miquel Ribot, que van des de la interessant referència meteorològica «l'an M° CCCClxx fuyt magna sequetate in Vallis andorre», al marge superior del fol. 41 r., al «maria» que hi ha entre les columnes d'aquest mateix foli, passant per tot un seguit de notes breus, que normalment fan referència al contingut del text al marge del qual són escrites i que devien servir per localitzar aquests passatges amb més facilitat, escrites en una tinta grisoverdosa[52]. Aquesta tinta també s'utilitza per repetir algunes de les rúbriques escrites en vermell, especialment en els passatges dedicats als manaments[53].

La restauració, amb l'afegiment de pasta de paper perduda, dificulta en algun cas la lectura i l'atribució d'anotacions (així, per exemple, als fols. 36 r. o 42 v.). El fol. 63 presentava un estrip horitzontal que pràcticament en separava el terç inferior, ara restaurat. Al fol. 58b r. (i fins a la meitat de 58a v.) hi ha un canvi de tinta, més clara; el text, però, és obra del mateix copista.

---

[48]La primera de les dues mans escriu amb una tinta idèntica a la de la majoria de caplletres (que trobem als fols. 36 r., 38 v.-39 v., 50 v.-52 v., 55 r., 61 v., 66 v., 68 v.-69 v.; la rúbrica del fol. 39 v., «d*e* la pasio de n*ost*re senyor *Jesuchrist*», ha patit humitat; la del 66 v., força esborrada, diu: «Com lo Sant Sp*er*it fo tram*e*s als apostols»).

[49]Per a aquesta atribució, vegeu Joan SANTANACH I SUÑOL, *Un notari andorrà, cit.*, i l'apartat 2 del present treball, sobre la constitució del volum. Són de Miquel Ribot les rúbriques dels fols. 42 r., 43 r.-46 r., 47 r., 48 r.-49 v., 55 v.-56 v.

[50]Al fol. 38 r., al final del tercer paràgraf, hi ha el títol d'un capítol, en tinta més fosca, potser obra d'una mà diferent de les de la resta d'intervencions que trobem al còdex: «d*e* la concepc*i*o de n*ost*re s*en*yor de*us Jesuchrist*». La rúbrica del fol. 41b v. («Capitoll d*el* sepulcre d*e* Jh*esucrist*»), redactada en una tinta rovelladissa, podria haver estat feta per la mateixa mà que ha escrit l'anotació del marge superior d'aquest foli —o sigui, Miquel Ribot—, com també les rúbriques del fol. 57, en tinta negra més clara.

[51]És en aquest color la darrera rúbrica del fol. 52b v., «Capitol de dret», com també, més endavant, el «Capitol de medecina», al fol. 54b r.

[52]Com trobem als fols. 42b v. («pecadors»), 43a r. («fiyl» —dues vegades—, «manam*ent*», «juhe*us*»), 43 v., 44 r. (dues notes, la segona de les quals diu «a moysies»), 46b v. (dues notes), 47b r. («sagram*ent*»), 51 r., 51b v. («belam*ent* parlar»), 52 r., 54b r., 55a r. i 67b r.

[53]Als fols. 43a v., 44 v., 45b r., 48b r. i 50 v.; també hi ha rúbriques en tinta grisoverdosa als fols. 46b v. i 47b v., on manquen, però, les rúbriques en vermell.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

17. Miscel·lània de textos astrològics (fols. 70 r.-85 v.).

A) *Llibre apellat Tencar*, fragment (fols. 70 r.-72 r., 83 r.)[54]. *Inc.*: ...ra son que Marts e Saturn*us* sien direts, E que Jupiter no sia en aries ne Ven*us* en ascorpi e Mercuri que no sia [en] taur*us*. E fe aquesta figura d*e*l grau primer entro al .5. d*e* la primera fas, E fe la figura matexa en la fas segona a les emfermetats d*e*ls ulls, E en la terça fas ha malalties d*e* les orelles. *Expl.*: E axi Setelles, que era hom de Roma, sana un sirvent seu de mors d*e* scorpi en Egipte devant aly, començador de Galien e de tholomeu (fol. 72 r.). Esparme*n*t qui fou pres d*e*l libre appellat Tencar. Sia entanat en pedra de Marachda o ha nan o an argent; figura de leo haja entre·ls peus un ascutzo qui tinga la cara vers la cara d*e*l leo, E sobre lo cap d*e*l leo figura de scorpi o damu*n*t la squena, e unta'l ab oli pur, E en la cara derrera d*e*l leo vol ess*er* lo sol e mars que·s veja d*e* nits; quant s*er*a untat deu star .3. jorns e de nits al sol a la serena o 7 jorns o 7 nits. Aquest es bo a venir denant senyor fallo o davant ladres o dava*n*t males gents; vol-se aportar envolcat en drap nou (fol. 83 r.).

B) *De saber quines són les malalties* (fols. 72 r.-76 r.)[55]. *Inc.*: Ara digam alguna cosa d*e* conexença d*e* la malaltia en lo malalt p*er* les steles, cor algunes vegades los signes de ypocras al metge no poden valer, axi com appar en les malalties penitencials que com la enfermetat asdevendra a altre. *Expl.*: E oltra aço, ha alcunes alt*re*s coses axi con a Furtuna p*re*leya an aquell temps d*e* la faccio d'aquest libell ordonador e asclarir.

---

[54]Es tracta d'una traducció catalana del tractat andalusí de màgia astrològica *Ghayat al-Hakim wahaqq al-natigatayn bi-l-taqdim*, conegut en la tradició llatina com a *Picatrix* (la versió llatina és de cap a mitjan segle XIII). La traducció catalana s'hauria dut a terme a final del XIV o començament del XV; s'hi interpolà el *De duodecim imaginibus Hermetis*, text sobre la construcció d'imatges o talismans que influirien en el destí de les persones (vegeu CIFUENTES, *La ciència*, p. 215). Segons Vela, «Al f. 83r hi figura el nom d'un llibre: *Tencar* que pensem que té relació amb aquesta primera part del manuscrit i que el compilador va copiar, per error, després de la tercera part identificada com els *Iuys de les steles*» (1997: 189). Per a la tradició del *Picatrix* i per a una aproximació a l'autor de la miscel·lània, vegeu VELA, *Tencar*, pp. 102-105 i 113-116, respectivament.

[55]Es tracta d'una traducció de l'obra pseudohipocràtica *De pronosticationibus egretudinum secundum motum lunae* (VELA, *Tencar*, p. 190). El títol català és escrit al marge dret (no es distingeix, però, d'altres anotacions marginals).

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

C) *Dels juýs de les steles* (fols. 76 r.-82 v., 84 v.-85 v.)[56]. *Inc.*: Sapies, donchs, lo senyor d*e*l any e l'ascendent en lo com*e*nsament d*e*l any, ço es l'ora que lo sol entra en lo p*ri*mer manut d'aries, cor si aries es ascendent los peixs s*er*an de poch preu e les carns s*er*an requestes (fol. 76 r.)[57]. *Expl.*: Asso sia dit d*e*ls juys d*e* les steles fins aci, que de tant p*re*ciosa e p*re*gont sciencia no pot ne deu hom p*ar*lar, si no·ns cové p*er* raho p*ar*lar hon en aq*ue*st libell no fretura d'altre libre si no les taules dels alfons e d*e* la sciencia d*e*l primer moble, Cor p*er* aquestes dues taules sabras atrobar tota figura d*e*l çel en tots temps; en aquest libell no p*re*supon sino la figura d*e*l çel. Item sabuda aquesta via, hauda a tots los libres e molts judicials de strologia ab studi e ab p*ro*secucio savia. | Explicit deo gr*ati*as (fol. 82 v.)[58]. *Inc.*: Es bayest [*sic*] la luna, co es que y haja en aquell any 13 lunes al zel / 6 / cl 8 / n° / cl / 14 cl / 17° / cl / 19 anys | Texeri Maxunh*am* / Queselm / Tebit Xabet adar o adar / Nisan / Gisan / Siran / Temimis / aun / illim. | Memoria q*ue* si la luna se gira a 12 hores no la comptes en aq*ue*ll jorn, mas d*e*l endema (fol. 84 v.). *Expl.*: Per vendre bestiar fets que la luna sia en l'escendent en signe d*e* 4, pus, axi con Taur*us*, Capicorn*us*, Aries, Sagitari, sia asguardant ab ells; e si la bestia es mala, fe[ts] que la luna sia en la ascendent, sie en la meytat forana de Sagitari. E si s*er*a domesticha, fets que la luna sia en l'ascendent e l'ascendent sia Aries o Taur*us*. Si la luna s*er*a a Marts o asguardant en ell significa afany d*e* la bestia, E san [*sic*] s*er*a ab Saturn*us*... (fol. 85 v.).

D) *Tractat de bahare o ensenyament [de les llunes] segons Jerusalem* (fols. 83 v.-84 v.)[59]. *Inc.*: es cert q*ue*·ls Jueus p*re*nen lo comensam*en*t d*e* lur

---

[56]D'acord amb Vela, aquest tercer text, que constitueix una síntesi d'astrologia judiciària, «malgrat la interpretació sumària de les fonts utilitzades feta pel nostre compilador, es pot correspondre amb alguns fragments del *Libro complido en los iudizios de las estrellas* d'Alí Abenragel (Ll. I. II i III), com també a passatges del *Llibre dels eclipsis* de Masal·lah —la versió hebrea feta per Abraham ibn 'Ezra— i els textos de Zahel, les *Interrogacions* i *Sobre les eleccions astrològiques*» (vegeu VELA, *Tencar*, p. 190; per a les possibles obres usades en l'elaboració d'aquesta tercera part de l'Astrologia d'Andorra, vegeu també CIFUENTES, *La ciència*, p. 216).

[57]Al marge dret, «entram*en*t d*e*l sol en aries».

[58]Al fol. 83 r., abans del fragment del *Tencar*, hi ha dues columnes, una «De dies cretichs» i l'altra «De dies tressis».

[59]Aquest és l'únic dels textos de la miscel·lània que «sembla una obra original referent al còmput de llunacions elaborada a partir dels models lunars coneguts al segle XV a la Corona d'Aragó» (VELA, *Tencar*, p. 191). A l'angle superior dret hi ha l'anotació «Aq*ue*st es lo tratat de Bahares o ensenyamen segons Jh*erusale*m». La finalitat d'aquest tractat és conèixer quan seran visibles a Barcelona o a Mallorca les llunacions esdevingudes al meridià de Jerusalem, que, d'acord amb CIFUENTES, *La ciència*, p. 216, és «un fet amb importants implicacions religioses i socials per a les comunitats jueves i que ens podria donar el perfil del compilador d'aquesta

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

any al girament de la luna del mes de Setembre, cor oppinio es lur que en aquell temps fos creat lo mon. E son los lurs meses lunas, E segons lo cos del sol retornen en solars, e axi cometen e fan que sien los anys solars en memoria de la creacio del mon entro a la encarnacio de Jhesucrist; E asso segons les scriptures eren pesats .4.9.7.9. anys e mig. *Expl.*: E com vullam saber en quant temps tornarem en l'ensenyament egual axi com fo en lo comensament de la primera luna que deu creha, axi que 198 norantenes qui son 15120 anys segons anys lunars les hores lavors hauran complides una setmana, ladonchs sera l'ensenyament egual sens creximent de dies e de hores, e ladonchs sera axi com la primera luna de bara qui fou en la creacio del mon, ço es dilluns a 5 e 204 punts. | Explicit.

Els fulls que contenen la miscel·lània de textos astrològics formen un plec de 16 folis (8 + 8), de 300 x 220 mm, i 214 x 156 mm de caixa d'escriptura. Les pàgines són de 43/49 línies (hi ha nombrosos espais en blanc entre els paràgrafs, que ocupen el lloc de dues o tres ratlles de text). Lletra bastarda, que situaria el text a la segona meitat del s. XIV o a començament del XV. Als fols. 71, 74, 77, 79 es pot apreciar una filigrana que representa uns compassos petits (vegeu figura 10), propera a Briquet 4461, datada de 1394-1409. Hi ha un únic reclam al fol. 85 v. Pel que fa a les marques que es poden observar als marges, val a dir que són visibles en força casos, tant de verticals com d'horitzontals. S'han deixat en blanc els espais per a les caplletres, tret dels dels fols. 70 v.-72 r., on s'han escrit en una tinta negra que sembla posterior a l'elaboració del manuscrit. Als fols. 84 r.-85 v. hi ha lletres capitals obra del copista. Hi ha anotacions als marges amb la posició de planetes i constel·lacions de què tracta cada paràgraf[60]. [Figura 10].

Edició: VELA, *Tencar*, pp. 35-77.

18. Reclamacions dels andorrans al comte de Foix per l'actuació de Guillem Arnau del Lleó, veguer d'Andorra [1447] (fols. 86 r.-88 r.). *Inc.*: Senyor molt Illustre e molt poderos | La vostra gran Senyoria humilment Recorren e notiffiquen los vostres homils vassals e sotsmesos, los prohomens de les vostres valls d'andorra, e dien, senyor, que, posat que ells moltes e diverses vegades, axi de paraula com en scrits, agen request lo Noble Guillem Arnaud del Leo, veguer vostre, senyor, en les dites valls, que degues jurar a

---

miscel·lània: un autor judeocatalà potser metge i pròxim a la cort de Joan I».

[60]Vegeu reproduccions fotogràfiques dels fols. 71 r., 72 r., 76 r., 81 r., 82 r., 83, 84 v. i 85 r. a VELA, *Tencar*, pp. 283-285, 289, 292, 294, 298, 300-301.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

ells los lurs p*ri*vilegiis e libertats segons es acostumat < s > jurar p*er* los alt*re*s veguers. *Expl.*: ...que tots los m*er*cades qui vendrien p*er* comprar e vendre en la dita fira fossen ffranchs d*e* la dita leuda, ço es, d*e*l dijous sant fins l'altro dijous pus p*ro*pseguent, e dar altres ffranqueses e libertats segons a v*ost*ra senyoria s*er*a plasent. | Madame es contente d*e* aut*re*jar p*er* sa part la d*e*[61] feyre ab tant q*ue*·l avesque d'urgell s'i *con*sente sus las lib*er*tats *et* ffranq*ue*ses demandades p*er* los dits soplicants, la di*ta* madame s*er*a *con*tente de aut*re*jar lo q*ue* s*er*a just *et* rasonable *et* sens p*er*judici d'altruy Et no res meys specifiqui*n* que pot muntar la di*ta* meyt leude *et* q*ui* la acostume de levar. actum a mas*er*es lo .iii. de Noembre l'ay M CCCC XXXX Set.

Sembla que el fol. 86 és un foli solt, mentre que els fols. 87 i 88 constitueixen un bifoli. Les mides dels fulls són de 295 x 220 mm (el fol. 86 fa 293 d'alt; el marge superior dels altres dos potser ha estat tallat), i les de la caixa, de 205/220 x 135/140 mm (la referència inicial al destinatari és desplaçada cap a l'esquerra); 32/34 línies. Lletra cursiva, molt acurada, del s. XV. Als fols. 86 i 87 hi ha la filigrana d'una muntanya, situada dins d'un cercle i constituïda per tres elevacions, la central més alta que les altres dues, de la qual sobresurt una creu que travessa el cercle (vegeu figura 11); es tracta d'un model proper a Briquet 11883 i 11896, de 1460 i 1466, respectivament. Verjutat vertical difícil d'apreciar, a 38 mm. El fol. 86 presenta marques d'haver estat plegat per la meitat, tant horitzontalment com verticalment; en els altres dos folis només és clar un plec horitzontal. [Figura 11].

En lletra més petita, d'una mà diferent de la que ha redactat el cos del text, s'ha inclòs, després de cada reclamació, la resposta del veguer i de la comtessa de Foix (actuant en nom del seu espòs).

Per a una altra còpia, fragmentària, d'aquest document, vegeu el fol. 93 rv.

Edició: VELA, *Diplomatari*, núm. 57, pp. 268-272.

19. Fragment d'un document en què el comte Gastó IV de Foix ordena al veguer que compleixi les seves obligacions (fol. 88 v.). *Inc.*: Gaston bone memorie Comte d*e* foix, de bearn, Vescomte de marsan e d*e* guararda, a n*ost*re amat en quos n*ost*re veguer en la terra d'andorra, Salut. De la soplicacion d*e* les gens d*e* la dita terra d'andorre vos mandam que vos[62], cum

[61]Per «di*ta*».

[62]A continuació «en», ratllat.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

a veguer dessus dit, lo sagrame*nt* que far devets a las dites gens, aysi cum los autres veguers que son stats en temps passat an usat e acostumat d*e* far, e guardats que no y faliats. *Expl.*: Quoquide*m* Juramento p*er* dictu*m* dominu*m* vicariu*m* sit ut p*ro*mittitur p*ro*stito Ibidem et Ihco ad...

Per a les característiques materials del document, vegeu el document anterior. El text consta de 29 línies. S'hi fa referència a un document de 1389.

20. Concòrdia sobre el trànsit de persones, bestiar i mercaderies signada entre el comte de Foix i els de Cardona i de Prades, davant la situació provocada per la guerra civil catalana [1463] (fols. 89 r.-91 r.). *Inc.*: En nom de n*ost*re Senyor deus sia e d*e* la gloriosa v*er*ge Madona S*an*ta Maria, mare sua, ame*n*. | P*er* *con*se*r*var la antiga confederacio e liga feta ent*re* los molt esgregis e de loabla memoria Comtes de ffox e Vezcomtes de Castellbo de la una part, e los molt esgregis de memoria recordable Comtes de Cardona e Vezcomtes de vilamur de la part altra... *Expl.*: ...si no p*er* dues altres p*er*sones p*er* part del dit senyor comte elegidores | E fonch concordada la dita concordia ent*re* les dites parts a xiii del Mes de nohembre l'a*n*y d*e* la nat*ivitat* de n*ost*re se*n*yor M CCCC° Sexanta Tres.

Els fols. 89 r.-91 v. formen un conjunt, escrit per una mateixa mà. El primer foli és solt; els altres dos formen un bifoli. Les mides dels fulls són de 294 x 205 mm (el primer), i de 290 x 208 mm (els del bifoli), i les de la caixa, de 233 x 175 mm. 43/44 línies per pàgina. Escriptura en lletra cursiva del s. XV. Al fol. 91 hi ha la filigrana del perfil d'un cavall amb una de les potes davanteres alçada, que observa directament el lector (vegeu figura 12); es tracta d'una marca d'aigua propera a Valls, *Paper*, 1282, de 1451, i a Briquet, 3571, documentada entre 1453-1481; verjutat horitzontal molt junt; al bifoli també se'n pot veure un de vertical, a 50 mm. S'observen clarament un plec vertical i un altre d'horitzontal, centrats. [Figura 12].

Edició, tant d'aquest document com del següent, dins VELA, *Diplomatari*, núm. 73, pp. 314-318.

21. Crida en la qual el comte de Foix comunica els termes de la concòrdia entre ell i els comtes de Cardona i de Prades [posterior al 13 de novembre de 1463] (fol. 91 r.). *Inc.*: Fforma d*e* la crida fahedora p*er* part del Senyor Comte de ffox | Ara hoyats que *us* fa hom saber de part e manament del molt Illustre Senyor lo Senyor comte de ffoix e Vezcomte de Castellbo Con Senyor de les valls d'andorre e de mos*sen* veguer de les dites valls en loch seu a tothom. *Expl.*: a totes ses gents sots pena de mort que la dita

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

concordia e avine*n*ca tingue*n* e inviolablem*e*n*t* obs*er*ve*n* e en res no *con*trafa-ce*n* o vingue*n* en manera alguna, si la dita pena vole*n* squivar e guar-se qui a guardar siha.

Per a les característiques materials d'aquest document, vegeu l'anterior.

El fol. 91 v. és en blanc.

22. Crida on es comunica el dret de poder fer fira a Andorra la Vella atorgat pels cosenyors (fol. 92 r.)[63]. Ara hoyats que *us* fa hom sab*e*r de p*ar*[t] d*e* la honrada Cort d*e* les valls[64] d'andorra a tot hom gen*er*alment: Que com los se[n]yors bisbe d'urgell e Comte de ffoix, senyors d*e* les dites valls, ag[e]n donat e atorgat als p*ro*homens d*e* les dessus dites valls que pusquen fer constituhir, ordonar[65] e stablir de novell fira en lo loch d'[an]dorra la vella cascu*n* any p*er*petualme*n*t, ço es lo diluns e dimarts apres pas[qu]es. p*er* tant la dita cort notiffique a tot hom gen*er*alment que tots aquells qui vindran en la dita fira p*er* fer lurs m*er*caderies s*er*an ffranchs de leuda e de tots altres drets qui·s paguen dins les dites valls, co e[s] d*e*l digo*us* sant fins l'altre digo*us* pus p*ro*pseguent. hoc no res me[n]ys [t]ots aquells qui vindran p*er* comprar e vendre en la dita fira s*er*an guiat[s] en p*er*sones hi en bens durant lo dit t*er*mini d*e*l digo*us* sant fins l'al[tr]e digo*us* p*ri*me[r] p*ro*pseguent e que p*er* negun acte que aguessen comes ni p*er*petrat no por*an* ess*er* empatxats si donch[s] exp*re*ssament no y era*n* obligats.

Manquen les dues terceres parts inferiors del fol. 92, de manera que sols fa 212 x 100 mm; presenta dos plecs horitzontals i un de vertical central; aquest darrer va arribar a estripar el paper, que va ser posteriorment cosit (actualment l'estrip ha estat restaurat amb pasta de paper i se n'ha enretirat el fil usat per unir les dues meitats). Lletra cursiva, del s. XV.

Edició: VELA, *Diplomatari*, núm. 60, p. 277.

El fol. 92 v. és en blanc.

23. Reclamacions dels andorrans al comte de Foix per l'actuació de Guillem Arnau del Lleó, veguer d'Andorra, document fragmentari [1447]

---

[63]Segons Susanna VELA, *Diplomatari*, p. 277, aquesta crida ha de ser posterior al maig de l'any 1448.

[64]«d*e* les valls», interlineat.

[65]A continuació «e stablis», ratllat.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

(fol. 93 rv.). *Inc.*: ...com tenen Corts e tals punicions son lurs ara volen doble salari. Ffinalment, senyor, vos notiffiquen los dits p*ro*homens que si los offic*ials* d*e* les dites Valls no han deu denanat los hulls, poden fer ço que·s volen, car castiguen e ponexe*n* a lur ffrancha libertat. *Expl.*: ...p*er* comprar e vendre en la dita fira ffossen franchs d*e* la dita leuda, ço es, del digo*us* sa*n*t fins l'altro digo*us* pus p*ro*pseguent, e dar altres ffranqueses e libertats segons a v*ost*ra senyoria s*er*a plasent. E axi matex senyor que tots los pagesos d*e* les dites Valls que haguessen bestiars ni altres m*er*caderies p*er* vendre que aquells e aquelles (fol. 93 r.) | aguessen a menar e aportar a la dita fira e que d*el* t*er*mini d*e*l dit digo*us* sant fins al altro digo*us* no guosassen vendre, comprar ni baratar sino en la dita fira, a ffi que millor se pogues ap*ar*roquiar e aço, senyor, los dits suplicants ho reputara*n* a gracia e m*er*ce sing*u*lars (fol. 93 v.)[66].

El foli fa 292 x 224 mm. Les mides de la caixa són 202 x 172 mm. Lletra cursiva, del s. XV. Al fol. 93 s'observa una filigrana que representa un carro de dues rodes (vegeu figura 13), la qual recorda vagament Valls, *Historia*, 39, de 1418, o Briquet, 3533, situable entre 1453 i 1471. El fol. 93 mostra tres plecs horitzontals. Les dues darreres línies del fol. 93 r. i el text del 93 v. són ratllats.

Per a una còpia completa d'aquest document, vegeu els fols. 86 r.-88 r. [Figura 13].

24. Súplica feta pels andorrans al bisbe referent a una pena imposada pel veguer [1440-1447] (fol. 94 r.). *Inc.*: Molt Noble moss*en*, | A la v*ost*ra Noblesa hu*m*ilment dien e exposen los prohomens e h*ab*itants d*e* les valls d'andorra Que, com p*er* los honor*ables* en Johan Sulla, batlle d*e* la Ciutat d'urgell e veguer d*e* les dites valls, e en b*ern*at d*e* l'areny, Loch*tinent* v*ost*re, los sie stat posat un ma[na]ment penal de .lx. ll*iur*es en lo m[es] de ffebrer pus p*ro*ppassat... *Expl.*: E jatsia molt noble moss[en] les dites coses procehesquan [d]e justicia, los dits suplic*ant*s ho reputara*n* a gracia e merçe molt sing*u*lars | Altissimus *et cetera*.

---

[66]El passatge «E axi matex senyor ... m*er*ce sing*u*lars» és ratllat, i manca a la còpia completa d'aquest document conservada als fols. 86 r.-88 r. Aquesta còpia fragmentària, corresponent a la p. 271 de l'edició de VELA, *Diplomatari*, se salta a més un parell de paràgrafs respecte al text editat per Vela.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

El foli fa 220 x 210 mm, i la caixa, 170 x 115 mm. 20 línies. Lletra cursiva, potser del XIV o començament del XV. El full presenta dos plecs verticals i dos d'horitzontals.

Edició: Vela, *Diplomatari*, núm. 49, p. 228.

El fol. 94 v. és en blanc.

25. *Constitutiones sinodales* de la Seu de 1286[67], fragment (fols. 95 r.-111 v.). *Inc.*: Ite*m* cum sup*er* celebratione*m* st[...]ar*um* nuptiar*um* et b*e*nedicc*i*one*m* ear*um*... *Expl.*: p*er* absolucionis et dispe*n*sacionis [...] prout m*er*ita p*er*sonar*um* exhig*er*ent ea*n*de*m* arietem et dis...

Els folis fan 290/298 x 220 mm (tret del fol. 97, mutilat, que fa 258 mm d'alçada), i la caixa d'escriptura, 240 x 185 mm. Línies: 32/35. Lletra cursiva del XIV. El fol. 95 sembla solt; els fols. 96-99 probablement formen un plec de dos bifolis (2 + 2), tot i que el fol. 97 presenti el marge inferior tallat (l'altra meitat del bifoli que constitueix, el fol. 98, presenta el marge inferior, no protegit pel foli anterior, una mica més enfosquit que la resta de la seva superfície); del fol. 100, en resta només un fragment de 160 x 70 mm; els fols. 101-110 formen un plec (5 + 5), com confirma la taca d'oli que presenten, l'extensió de la qual disminueix a mesura que avancem; el 111 és un foli solt. El fol. 109, ara restaurat, havia estat estripat verticalment prop del llom. Els marges són sovint estripats. Els calderons i les rúbriques són en vermell, color que també s'utilitza per subratllar alguns passatges. Als fols. 98 i 99 hi ha la filigrana d'una destral (vegeu figura 14), semblant a Briquet 7496, documentada entre 1350 i 1369; als fols. 102 i 108, i potser també al fol. 10, s'observa una segona filigrana, que representa un griu (vegeu figura 15), semblant a Briquet 2620 o 2625, datades entre 1361 i 1370. Verjutat horitzontal a 2 mm. [Figures 14 i 15].

26. Tractat sobre l'administració dels sagraments, fragment (fols. 112 r.-124 v.). *Inc.*: ...et hoc p*ro*pt*er* mala*m* fidem qua*m* h*ab*uerunt emendo. Deb*e*t ecia*m* restitui res aliena seu rapta no*n* dete*r*iorata. Set si dete*r*iorata fu*er*it ut cau*sam* fortuito p*er*ierit ut restitui no*n* pot*uisset* integre, restituat*ur* tantu*m* q*uan*tum ualebat cu*m* om*n*i utilitate qua*m* consecuti su*n*t. *Expl.*: Dat*um* in tali loco tali die. Si u*er*o ap*er*uit*ur* contradictor no*n* p*ro*cedat ad mat*ri*moniis cap*e*llan*us* set citet contra...

[67]La data es pot llegir al fol. 111 v.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

Els fols. 112-123 formen un quadern (6 + 6); el 124 és un foli solt. Els fulls fan 298 x 225 mm, la caixa d'escriptura 241 x 170 mm. 26/27 línies de text per pàgina. La lletra és cursiva, del segle XIV. Capitals, calderons i rúbriques en vermell. Als fols. 122 i 124 hi ha una filigrana que representa unes balances (vegeu figura 16), molt propera a Valls, *Paper*, 1157, datada l'any 1348; també recorda Briquet 2365, documentada entre 1357 i 1372, i 2369, datada del 1372. El verjutat vertical se situa a una distància de 40 mm; l'horitzontal, a 3 mm. En alguns casos són visibles les marques horitzontals per senyalar la caixa. [Figura 16].

El fol. 125 rv. és en blanc (per a les seves característiques vegeu, a continuació, el text núm. 27).

27. Pariatge signat entre Pere d'Urtx, bisbe d'Urgell, i Roger Bernat III, comte de Foix i vescomte de Castellbò, sobre els drets respectius a les valls d'Andorra [1278] (fols. 126 r.-129 v.). *Inc.*: Copia p*ar*iatgi facti Inter[68] Serenissimum p*r*incipem dominu*m* nostru*m* fux*i* Comitem ex una p*ar*te et Reu*er*endum in *Christo* pa*t*rem d*omin*um Urgell*ens*em ep*iscopu*m [ex] parte alia sup*er* t*er*ra*m et* om[n]i[m]da Juridict*i*one terre *et* uallis andorre. | In no*mine* domini *Jesuchristi*. Cum multe et diuersse ac uarie questiones, petit*i*ones seu c[o]ntent*i*ones p*er* longa tempora fuerint s*upe*r multis, uariis et diuerssis rebus, int*er* nobilem uirum dominu*m* Rotg*er*ium b*ernardi*, dei gr*ati*a co*m*item fux*e* et uiceco*m*item cast*ri*bonis et suos p*re*decessores ex una parte, Et uen*er*abil*e*m d*omin*um Pet*ru*m, diuina mis*er*at*i*one urgell*ens*em ep*iscopu*m et p*re*decessores suos et ecc*lesi*am urgell*ensem* ex alia. *Expl.*: Sig † u*m* R*aimu*ndi orcau qui, cum d*ic*to pantio[69], p*re*posi[to] Celsone, sunt testes firmame*n*ti *et con*cessionis d*omi*ni petri, dei gr*ati*a Regis aragonu*m*, fideiussoris s*upradicti*, qui hoc firmauit et *con*cessit .vi.to ydus septembr*is* Anno superis denotato. | Signu*m* ar*naldi* d*e* uallelaporaria, notarii pu*blici* ibidem[70], qui p*re*dict*is* o*m*nib*us* int*er*fui, publicaui et scripsi.

Els fols. 126-129 formaven possiblement un plec (de 2 + 2), mentre que els fols. 125 i 130 són probablement fulls solts; el paper és força enfosquit (ha patit especialment el text del recto del fol. 126). Les mides dels folis són de 290/294 x 216 mm; les de la caixa, 246/255 x 162 mm. 37/40

[68]A continuació es repeteix el mateix mot, ratllat.

[69]Error, per «Pontio».

[70]Error de còpia, per «ilerdensis».

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

línies per pàgina. Escriptura en lletra cursiva, probablement del segle XV. Als fols. 125-127 i 130 s'observa la filigrana d'uns compassos (vegeu figura 17), molt semblant a Briquet 4460, datada en el període que va de 1367 a 1395 (entre els papers on es documenta, cal esmentar el d'un text datat a Perpinyà el 1372). Verjutat horitzontal a 3 mm. Entre els fols. 129 v. i 130 r. hi ha una taca que coincideix. Els fols. 125 i 130 (en blanc el primer, i amb dibuixos al verso el segon) probablement constituïen un bifoli que feia de guarda. Dos plecs verticals i un d'horitzontal, força centrat. Una línia horitzontal, al fol. 126 r., separa el títol del cos del text (ho tornem a trobar al fol. 130 r.). [Figura 17].

Edicions: (1) VALLS I TABERNER, *Privilegis i ordinacions*, núm. XI, pp. 414-427; (2) Ignasi Baiges, dins *El llibre de la terra*, núm. 5, pp. 118-129, el qual en recull altres còpies i edicions. En cap cas no es tracta d'edicions dutes a terme a partir de la còpia del *Còdex miscel·lani*.

28. Butlla del papa Martí IV confirmant el pariatge de 1278 [1282] (fol. 130 r.). *Inc.*: Copia l*iter*arum ap*ost*olicarum Confirmat*io*nem omi*n*um et singul*orum* in p*ro*omie notato Instr*umen*to *con*tent*orum* in se[71] *con*tinen*tem* | Martinus ep*iscopus*, s*er*uus s*er*uor*um* dei, uen*erabili* *frat*ri E*pisco*po et dilectis filiis capitulo Urgell*ensi*, sal*utem* et ap*ostoli*cam be*nedictionem*. Cum a nob*is* petitur q*uod* iustum est, honestum, tam uigor*e* equitat*is* quam ordo exigat Rat*i*onis ut id p*er* sollitudin*em* officii n*ost*ri ad debit*um* p*er*ducatur effectum. *Expl.*: Si quis autem hoc atempt*are* p*re*sumpserit, Indignat*io*nem om[n]ipotent*is* dei *et* b*eato*rum p*etri* et pauli, ap*ostolorum* e*i*us, Se nouerit Incursurum. Datu*m* apud mo*ntem*flascon*em* nonas octobris Pontifficatus n*ost*ri Anno Secundo.

Vegeu el document anterior per a les dades referents al suport; la còpia de la butlla, a més, és escrita en la mateixa mà que el text dels fols. 126 r.-129 v.

[71] A continuació hi ha «*con*tint*em*», ratllat.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

Edicions: (1) VALLS I TABERNER, *Privilegis i ordinacions*, núm. XII, pp. 427-428[72]; (2) Baraut, *Cartulari*, núm. 132, pp. 318-319[73].

29. Ordinacions dels veguers sobre la defensa de les Valls d'Andorra [1472] (fol. 131 rv.). *Inc.*: Jhs xps[74] | En nom de Jh*esus* e de la gloriosa verge Maria, per tuhicio, custodia e salvaguarda de les Valls d'andorra, per causa de la tribulada guerra e de les males gents que van e corre*n* per les dites valls e prene*n* gents, bestias —tants grossos quant menuts—, los honor*ables* en Pere pehuls, moss*en* de Milglos, veguers de les dites valls, fan les ordinacio*ns* e capitols segue*n*ts. *Expl.*: Axi matex, ordone*n* e mane*n* que negu de les dites valls de una nit en fora no gosen recullir ni retenir negu*n* stranger, si donchs no es m*er*cader o p*er*sona coneguda e home de be. E aço sots la dita pena. | Yo, p*er*e pahulls, veg*uer* dites valls, atorgue e aprove los capitolls damunt dits e crida. | He jo, moss*en* de miglos, beguer de les dites va[lls], assi mateis.

Sembla un full solt, les mides del qual són de 300 x 216 mm. La caixa d'escriptura fa 242 x 180 mm, i conté 37 línies (compto com a tals els espais en blanc entre línies de text). Lletra cursiva del XV; les atorgacions finals dels veguers són escrites per dues mans diferents de la que va redactar la resta del text. Al paper hi ha la filigrana d'una roda dentada (vegeu figura 18), propera a Briquet 13275, documentada el 1496, i 13281, del 1540; verjutat horitzontal molt estret. El full presenta tres plecs horitzontals i un de vertical, centrat. [Figura 18].

Edicions: (1) VALLS I TABERNER, *Privilegis i ordinacions*, apèndix, núm. 5, pp. 544-546)[75]; (2) Ignasi Baiges, dins *El llibre de la terra*, núm. 1, pp. 100-102.

30. Ordinacions del General de Catalunya referents a la circulació de mercaderies a tot el Principat de Catalunya, fragment (fols. 132 r.-134 v.).

---

[72]Val a dir, però, que Valls i Taberner situa erròniament la còpia de la confirmació papal del pariatge al fol. 49 v. del *Còdex miscel·lani*, probablement induït pel lloc que una altra còpia d'aquest document ocupa en el *Llibre de la terra d'Andorra*.

[73]Aquest document papal també és inclòs a la presentació que, de la butlla, va fer Pere d'Urtx, bisbe d'Urgell, a Roger Bernat III, comte de Foix i vescomte de Castellbò; vegeu *Llibre de la terra*, núm. 6, pp. 130-132.

[74]Escrit al centre del marge superior del foli.

[75]Valls i Taberner n'edita la còpia que hi ha al *Llibre de la terra d'Andorra*, sense esmentar que n'hi hagi una altra al *Còdex miscel·lani*.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

Inc.: Jhs xps[76] | P*ri*meram*en*t, que tot*e*s Robes *e* m*er*caderies qui entr*en* o isqu*en* en e del p*ri*ncipat d*e* Cathalunya p*er* mar o p*er* terra o p*er* aygua doltz, exceptats l*o*s costs daval sc*ri*ts, pagu*en* e sien tenguts de pagar entrant e <j> exint p*er* ll*iu*ra de din*e*rs d'açy que l*e*s dites Rob*e*s o m*er*caderies aur*an* costat – .ii. d*ine*rs. *Expl.*: It*em* ne son exceptats tots draps de lana qui·s facen e·s app*er*ellen dins Cathalunya, los quals pagu*en* tant solam*en*t p*er* ll*iu*re d*e* d*ine*rs a la exida p*er* tal com pagu*en* ja dret d*e* bulla – .i. d*ine*r.

Els fols. 132-135 formen dos bifolis. Les mides del paper són de 300 x 222 mm, i les de la caixa de 220/230 x 150 mm. 37/40 línies per pàgina. Lletra cursiva (ss. XIV-XV). Als fols. 132 i 133 s'observa una marca d'aigua, poc clara, que representa una flor de lis, situada en un suport que, d'acord amb algun dels exemples que recull Briquet, sembla que hem d'identificar amb un dofí; és similar a Briquet 5892, documentat a Montpeller el 1418, i 5895, datable entre 1431 i 1447. Verjutat horitzontal molt junt, vertical a 40 mm. Tres plecs horitzontals; el bifoli 132-135 presenta també un plec vertical, centrat.

31. Lletra de Gastó de Foix als andorrans (fol. 135 r.), i Súpliques d'aquests al comte [1463] (fols. 135 r.-137 r.).

A) *Inc.*: Gaston, p*er* la gracia de d*e*u comte de ffoix, senyor d*e* bearn, comte d*e* bigorra, vescomte d*e* Castelbon *et* par de ffrance, A mees ben amats los beguer, jutge e tesaurer. *Expl.*: aquetz tenguen *et* obs*er*ven sens [...] ne venir an contre Dada a lascar lo .xv. jorn de ffevr*er* [?] Mil iiii^{c} lxiii^{es} | Demandam*en*t damon dit senyor lo comte ... e moss*en* pere de manas judge d'aquells de bigorra *et* selle[...] demon dit senyor | de casans.

B) *Inc.*: tenor d*i*te suplicacions | Molt Illustre senyor | Ab to [*sic*] aquela hu*m*i[...] e subjecta rev*er*encia que·s pertany, expliquem a v*ost*ra alta senyoria los p*ro*mens d*e* les v*ost*res valls d'andorra p*er* la [...] missatgers, les causes dejus scrites p*er* articles segons se seguex. *Expl.*: ...los far degun empatxam*en*t an contrari Datu*m* a lascar lo .xv. de jorn d*e* fevre l'an M iiii^{c} lxiii^{es} | de casans.

El fol. 135 constitueix un bifoli, com ja s'ha dit, amb el 132; els fols. 136 i 137 també formen un bifoli.

Les mides dels folis són de 304 x 222 mm (el 135 fa 206 mm d'amplada; el seu marge dret és tallat, de manera que es perd el final d'alguna

[76]Escrit, pràcticament centrat, al marge superior del foli.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

de les seves línies), i les de la caixa d'escriptura, 245 x 185 mm; 43/45 línies per pàgina (incloc les línies en blanc). Ambdós documents són escrits per la mateixa mà i amb la mateixa lletra (es tracta de cursiva del s. XV); cadascuna de les súpliques dels andorrans va seguida de l'atorgament o la denegació corresponent. Als fols. 135 i 137 hi ha dues filigranes, molt semblants però no idèntiques, que representen un cap de bou (vegeu figura 19, corresponent a la filigrana del f. 135), que recorden Briquet 14329, documentat entre 1441 i 1454, i Valls, *Paper*, 1266, datable del 1471, o *Historia*, 16, de 1484 (els dos exemples recollits per Valls, però, presenten un cercle entre les banyes del bou que no trobem en les filigranes del *Còdex miscel·lani*). Verjutat horitzontal molt junt. Tres restes de plegat horitzontal als fols. 136-137. [Figura 19].

El fol. 137 v. és en blanc.

32. Súpliques dels andorrans, fragment (fols. 138 r.-139 v.). *Inc.*: Item mes, Senyor, tenen tal pratica ara, los dits veguers, que si en la cort se mena alguna questio de t*er*mes o de empri*us* de montany*e*s, que estim*e*n la mu*n*tanya a lur franch arbitre que pot valer *et* p*re*nen lo tertz de aquela estima, la qual fan pagar a la part conde*m*pnada. *Expl.*: Segons es acustumat mes ava*n*t li plau lo dret d*e* les s*entencies* se[r]vades, que axi com son v ss*en* per cada part d*e*ls litigans, sien iii ss*en*. | Plats a moss*en*yor sie feyt en la forma avisade p*er* moss*en* l'avesque d'urg*e*ll.

Les súpliques van seguides de la resposta del senyor a qui van dirigides; la manca d'encapçalament, de datació i de signatura final fan difícil concretar a qui eren adreçades les súpliques, si bé la referència al bisbe d'Urgell —vegeu l'èxplicit— fa que haguem de pensar que eren per al comte de Foix.

Formen un bifoli. Les mides del paper són de 302 x 220 mm, i les de la caixa, de 230 x 180 mm. 39 línies per pàgina. Lletra cursiva, del s. XV. Al fol. 139 hi ha una filigrana d'unes tisores amb un cercle, amb el qual no hi ha contacte, a la banda de les puntes (vegeu figura 20); recorda Valls, *Paper*, 1788, de 1416, o Briquet, 3677, de vers 1475-1498 (tant en aquest exemple com en el de Valls manca el cercle), i 3719, documentada el 1478 (on sí que hi ha el cercle, però la forma de les tisores és sensiblement diferent). Verjutat vertical a 38 mm; horitzontal molt junt. Hi ha tres marques de plegat horitzontal. [Figura 20].

«Anuario de Estudios Medievales», 33/1 (2003), pp. 417-462.- ISSN 0066-5061.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

33. Atorgació que Joan I, comte de Foix i de Bigorra i vescomte de Castellbò, i Francesc de Tovià, bisbe d'Urgell, fan de diversos capítols que els andorrans els havien presentat [1433], acèfal (fols. 140 r.-143 r.). *Inc.*: ...ni deu*en* ess*er* comp*e*lits a leuda. | Es stat p*ro*vehit per lo senyor Comte que d*e*ls bestiars d*e*ls quals se paga q*ue*stia no se exhegischa leuda, mas be se·n exhegischa d*e*ls alt*re*s ani*m*als, segons es stat acostumat. | La p*ro*vessio d*e*l senyor bisbe es q*ue* la Resposta d*e*l senyor comte es vista bona (fol. 142 r.). *Expl.*: E p*er* mayor fermetat d*e*ls p*re*sents e en testimoni d*e*l p*re*sent acte signa*m* d*e* ma d*e* quiscu la p*re*sent p*ro*visio *et* mana*m* sagelar aq*ue*lla ab n*ost*res sagels acostumats en pende[nt]. Dath a muret a viii d'agost l'an .M°. CCCC. xxxiii, dada en la Seu d'urg*e*ll a .xx. d'agost l'an damu*n*t dit (fol. 141 v.)[77].

Les mides del paper són 306 x 215 mm, i les de la caixa 240/245 x 155/160 mm. 36 línies per pàgina. La lletra és cursiva del segle XV. Al fol. 141, i també es pot intuir al fol. 143, hi ha una filigrana poc clara que representa un cap de bou més petit que els dels fols. 135 i 137; recorda Briquet 14298, documentat vers els anys 1425-1426. Verjutat horitzontal molt junt. Els folis presenten marques d'haver estat plegats horitzontalment pel centre. El fol. 143 v., inicialment en blanc, ha estat utilitzat per fer-hi diverses anotacions, a més de proves de ploma.

En l'estat actual del còdex no es pot observar si aquests folis han format mai plec. L'ordre actual és incorrecte (els restauradors s'han limitat a mantenir l'ordenació prèvia a la seva intervenció); l'ordre correcte dels folis hauria de ser 142, 143, 140 i 141. En conseqüència, dono l'íncipit a partir del fol. 142 r., i no de 140, i l'èxplicit de 141 v.

Al text es transcriuen les súpliques dels andorrans i, a continuació, els atorgaments del comte de Foix i del bisbe de la Seu d'Urgell, per separat (a les edicions de Valls i Taberner i de Baiges, en canvi, els atorgaments dels senyors es fonen en uns mateixos paragrafs). Al fol. 141 v., just abans del darrer paràgraf, llegim «Fuit coretta presens copia p*er* me beringariu*m* d*e* castroar*na*ldi notariu*m* andora».

[77]Segons la transcripció de Valls i Taberner, que troba el document en un pergamí de l'Arxiu de la Vall d'Andorra i no recull que n'hi hagi una còpia al *Còdex miscel·lani*, els atorgaments daten de «lo .XIII. jorns d'aost d'an mil .CCCC. trenta et tres; et dad per nos avesque en la Seu d'Urgel a .XVIII. de setembre del dit any»; vegeu VALLS I TABERNER, *Privilegis i ordinacions*, p. 493. Ignasi Baiges en publica la còpia que es conserva al *Llibre de la terra*, molt més pròxima a la transcripció de Valls que no pas el fragment conservat al *Còdex miscel·lani*.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

Edició: VALLS I TABERNER, *Privilegis i ordinacions*, núm. XXVIII, pp. 483-493[78]. (2) Ignasi Baiges, dins *El llibre de la terra*, núm. 25, pp. 182-188.

34. Pariatge de 1278, fragment (fols. 144 r.-145 v.). *Inc.*: ...seu uallib*us* et hominib*us* d*e* Andorra, sed quil*ibet* ea recipiet paciffice et quiete, si[ne] aliqua *contra*dictio alt*er*ius, sicut retroactis temporib*us* recip*er*e consueu*er*u[n]t, excep[tis] sup*er*ius declarat*is*. *Expl.*: Laudam*us* et app*ro*bam*us* et *con*firmam*us* om*n*ib*us* *et* p*er* om*n*ia, p*ro*mitentes alt*er* alt*er*ii cum hoc eod*em* instr*umen*to publico, iuram*en*to uallato, q*uod* contra...

Formen bifoli. El paper fa 300 x 212 mm, i la caixa d'escriptura 238/245 x 180 mm. 35/38 línies per pàgina. El text és escrit en lletra cursiva del s. XV. Al fol. 144 s'observa la filigrana d'un corn (vegeu figura 21), semblant a Briquet 7825, 7826 i 7828, documentats entre 1454 i 1483. [Figura 21].

Per a una còpia completa del pariatge de 1278 conservada al *Còdex miscel·lani*, i per a les referències a edicions d'aquest document, vegeu el núm. 27[79].

35. Document notarial fet a Barcelona referent a un plet del castell de Montagut (Alt Camp), acèfal [1390] (fols. 146 r.-153 v.). *Inc.*: ...siue an*n*uas penssion*es* i*m*pi*us* censualis franchu scilicet... *Expl.*: ...barch*ino*ne et sc*ri*be Curie uicarie Ciuitatis ei*us*d*em* [...] hoc translatu*m* ab originali suo fid*el*em sumptu*m* sc*ri*bi fecit et cu*m* ead*em* lo*n*gitie comp*ro*bauit. Et post modu*m* aut curat*ionem* a[c]tu*m* ut sup*ra* patet clausit [...] die iulii an*no* a nat*iuitatem* d*omi*ni M° CCC° Nonagesimo.

Formen un quadern de 8 folis (4 + 4). Les mides dels folis són 301 x 220 mm, i les de la caixa d'escriptura, 258/272 x 198 mm, amb 42/45 línies per pàgina. El text és escrit en lletra cursiva de final del s. XIV o ja del XV, poc ornamentada. Als fols. 147, 150, 153 hi ha una filigrana que representa una muntanya formada per tres elevacions, la central més alta que les altres dues, dins d'un cercle, del qual sobresurt, a prop de l'elevació central, una creu (vegeu figura 22); és una marca d'aigua molt semblant a la que hem

[78]El fragment d'aquests atorgaments conservat al *Còdex miscel·lani* correspon a les pp. 487.7-493.22 de l'edició de Valls i Taberner.

[79]Aquest fragment del pariatge de 1278 correspon al passatge situat a les pp. 418.1-424.21 de l'edició de VALLS I TABERNER, *Privilegis i ordinacions*, núm. XI.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

trobat als fols. 27 i 28. Verjutat horitzontal molt junt. El fol. 146 es troba molt més enfosquit que la resta dels que conformen el plec. [Figura 22].

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ARAMON I SERRA, Ramon, *El* Tristany *català d'Andorra*, dins «Mélanges offerts à Rita Lejeune», I, 1969, pp. 323-337. Ara també dins Ramon ARAMON I SERRA, *Estudis de llengua i literatura*, presentació de Joan A. Argente, prefaci i edició a cura de Jordi Carbonell, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1997, pp. 413-429.

BARAUT, Cebrià, *Cartulari de la Vall d'Andorra. Segles IX-XIII*, I, Lleida-Andorra, 1988.

BARAUT, Cebrià, *Una traducció catalana del segle XV del primer pariatge d'Andorra*, «Butlletí del Comitè Andorrà de Ciències Històriques» (1989-1990 [1991]), pp. 49-55.

BARAUT, Cebrià, *L'evolució política de la senyoria d'Andorra des dels orígens fins als Pariatges (segles IX-XIII)*, «Urgellia. Anuari d'Estudis Històrics dels antics comtats de Cerdanya, Urgell i Pallars, d'Andorra i la Vall d'Aran», XI (1992-1993), pp. 225-299.

BOHIGAS, Pedro, *[Ressenya a:]* El cuento de Tristán de Leonís. *—Edited from the unique manuscript, Vatican 6428, by George Tyler Northup. —The University of Chicago Press, 1928, 298 págs. 4.º (The Modern Philology Monographs.)*, «Revista de Filología Española», XVI (1929), pp. 284-289.

BRIQUET, Charles M., *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier*, 4 vols., Leipzig, Hiersemann, 1923. Edició facsímil: Hildesheim, Olms, 1977.

CIFUENTES I COMAMALA, Lluís, *La ciència en català a l'Edat Mitjana i el Renaixement*, Barcelona, Universitat de Barcelona - Universitat de les Illes Balears, 2002 («Col·lecció Blaquerna», 3).

El Còdex miscel·lani (segles XII-XVI), Andorra, Arxiu Històric Nacional. Servei d'Arxius. Ministeri d'Afers Socials i Cultura, 1995.

CUESTA TORRE, M. Luzdivina (ed.), *Tristán de Leonís. Valladolid, Juan de Burgos, 1501*, Alcalá de Henares, Centro de Estudios Cervantinos, 1999 («Los Libros de Rocinante», 5).

DURÀN I SANPERE, Agustí, *Un fragment de* Tristany de Leonis *en català*, «Estudis Romànics (Llengua i Literatura)», «Biblioteca Filològica», IX (1917), pp. 284-316.

El llibre de la terra. Un llibre de privilegis, a cura d'Ignasi Baiges i Jardí, pròleg de Susanna Vela, estudi jurídic de Josep M. Font i Rius, estudi històric de Jordi

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

Guillamet i Anton, Andorra, Ministeri d'Afers Socials i Cultura, 1997 («Monografies de l'Arxiu Històric Nacional»).

LLULL, Ramon, *Obres de Ramon Llull I. Doctrina pueril. Libre del orde de cavalleria. Libre de clerecia. Art de confessió*, ed. Mateu Obrador, Palma de Mallorca, Comissió Editora Lul·liana, 1906. N'hi ha edició facsímil: Palma, Miquel Font, 1986.

LLULL, Ramon, *Doctrina pueril*, a cura de Gret Schib, Barcelona, Editorial Barcino, 1972 («Els Nostres Clàssics», 104).

LLULL, Ramon, *Doctrina pueril*, edició crítica de Joan Santanach i Suñol, Barcelona - Palma de Mallorca, Patronat Ramon Llull, en preparació («Nova Edició de les Obres de Ramon Llull»).

LÖSETH, E., *Le roman en prose de Tristan, le roman de Palamèdes et la compilation de Rusticien de Pise. Analyse critique d'après les manuscrits de Paris*, París, Bouillon, 1891 («Bibliothèque de l'École des Hautes Études», 82). Ed. facsímil: Nova York, Burt Franklin, 1970 («Essays in Literature & Criticism», 49).

MARTÍNEZ GÁZQUEZ, José, i Susana VELA PALOMARES, *Un fragmento del* Canon medicinae *en el ms. 1 de los Archivos Nacionales de Andorra*, «Faventia», 17/2 (1995), pp. 77-94.

PERARNAU, Josep, *Notes crítiques de bibliografia lul·liana*, «Revista Catalana de Teologia», 1 (1976), pp. 259-276.

PERARNAU, Josep, *Els manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic. I. Volums amb textos catalans (Apèndix: Inventari d'obres lul·lianes en català). II. Volums de textos llatins*, 2 vols., Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, 1982-1986 («Studia, Textus, Subsidia», III i IV).

ROS DOMINGO, Enrique Andrés, *Arthurische Literatur der Romania. Die iberoromanischen fassungen des Tristanromans und ihre Beziehungen zu den französischen und italienischen versionen*, Berna, Peter Lang, 2001.

SANTANACH I SUÑOL, Joan, *Literatura, ciència i història a l'Andorra medieval. Apunts sobre el* Còdex miscel·lani *de l'Arxiu Històric*, «Ex-libris Casa Bauró», 5 (2002), pp. 16-19.

SANTANACH I SUÑOL, Joan, *Un notari andorrà de final del segle XV, lector de Ramon Llull*, «Studia Lulliana», XLII (en premsa).

SORIANO ROBLES, Lourdes, *Els fragments catalans del* Tristany de Leonis, dins «Actes del VII Congrés de l'Associació Hispànica de Literatura Medieval (Castelló de la Plana, 22-26 de setembre de 1997)», III, ed. de Santiago Fortuño Llorens i Tomàs Martínez Romero, Castelló de la Plana, Publicacions de la Universitat Jaume I, 1999, pp. 413-428.

VALLS I SUBIRÀ, Oriol, *Paper and Watermarks in Catalonia / El papel y sus filigranas en Catalunya*, 2 vols., Amsterdam, The Paper Publications

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

Society, 1970 (Labarre Foundation) (Monumenta Chartae Papyraceae Historiam Illustrantia, XII).

VALLS I SUBIRÀ, Oriol, *La historia del papel en España. Siglos X-XIV*, vol. I, *Siglos XV-XVI*, vol. II, Madrid, Empresa Nacional de Celulosas, 1978 i 1980.

VALLS I TABERNER, Ferran, *Privilegis i ordinacions de les valls d'Andorra*, pròleg de Manuel J. Peláez, estudi introductori de Jordi Guillamet i Anton, Saragossa, Càtedra d'Història del Dret i de les Institucions (Facultat de Dret, Universitat de Màlaga), 1990. Reedició de l'obra *Privilegis i ordinacions de les valls pirinenques, III: La vall d'Andorra*, Barcelona, 1920.

VELA PALOMARES, Susanna, *Tencar. Una miscel·lània d'astrologia del s. XV, a Andorra*, pròleg de Mercè Viladrich, Andorra, Consell General d'Andorra, 1997.

VELA PALOMARES, Susanna, *Diplomatari de la Vall d'Andorra. Segle XV*, IV (IV), Andorra, Ministeri de Turisme i Cultura. Arxiu Històric Nacional, 2002.

«Anuario de Estudios Medievales», 33/1 (2003), pp. 417-462.- ISSN 0066-5061.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

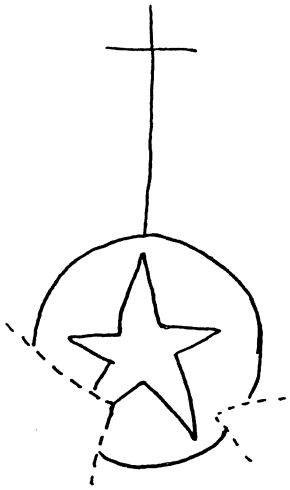

Figura 1

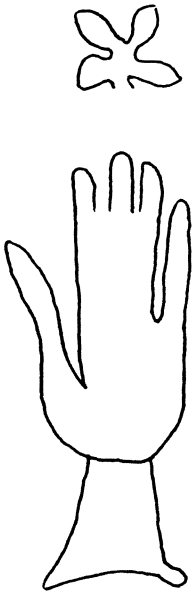

Figura 2

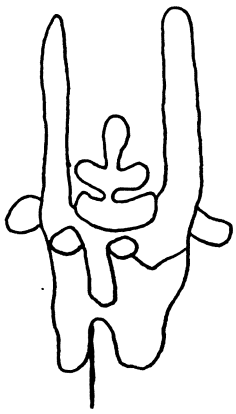

Figura 3

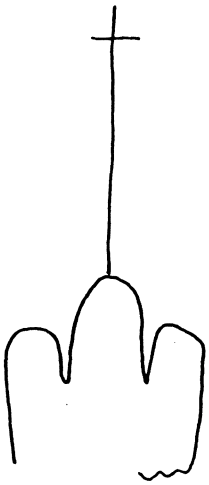

Figura 4

«Anuario de Estudios Medievales», 33/1 (2003), pp. 417-462.- ISSN 0066-5061.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

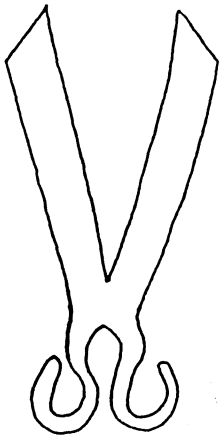

Figura 5

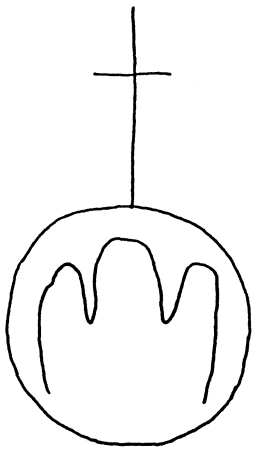

Figura 6

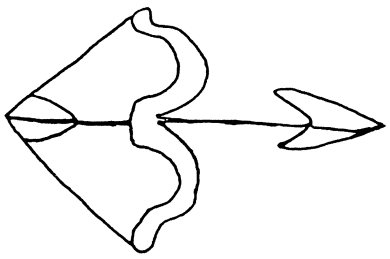

Figura 7

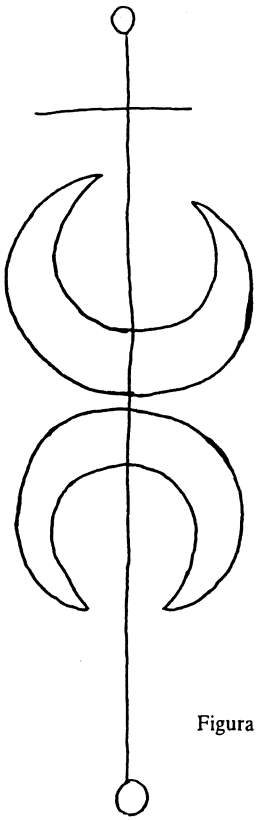

Figura 8

«Anuario de Estudios Medievales», 33/1 (2003), pp. 417-462.- ISSN 0066-5061.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

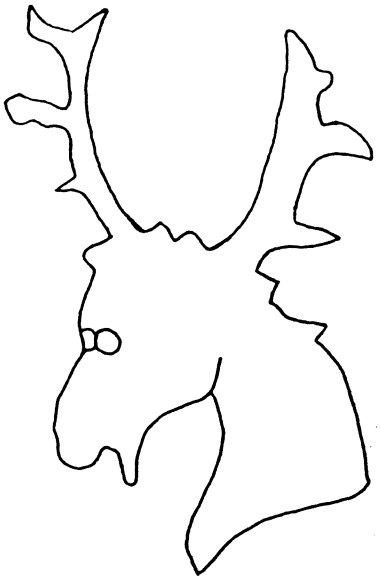

Figura 9

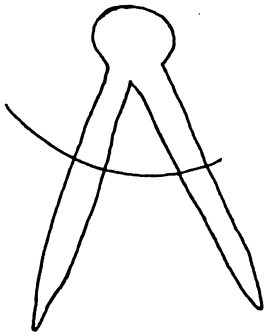

Figura 10

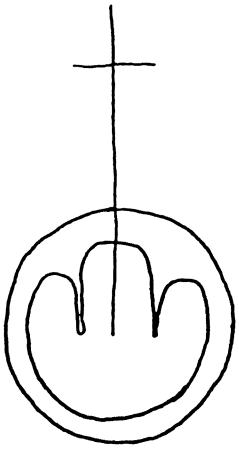

Figura 11

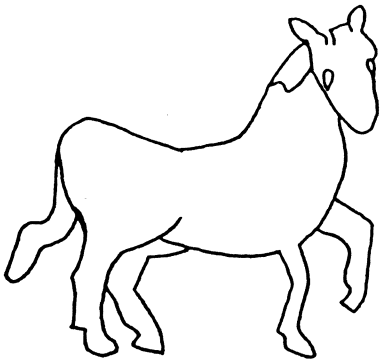

Figura 12

«Anuario de Estudios Medievales», 33/1 (2003), pp. 417-462.- ISSN 0066-5061.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

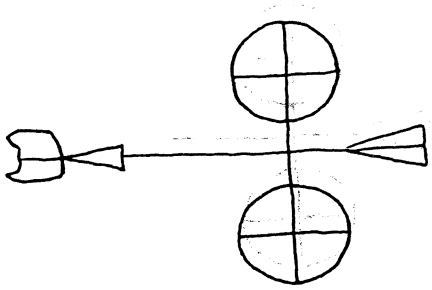

Figura 13

Figura 14

Figura 15

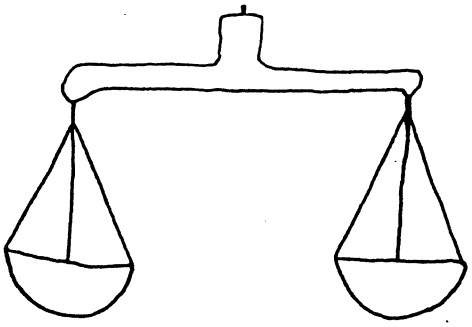

Figura 16

«Anuario de Estudios Medievales», 33/1 (2003), pp. 417-462.- ISSN 0066-5061.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

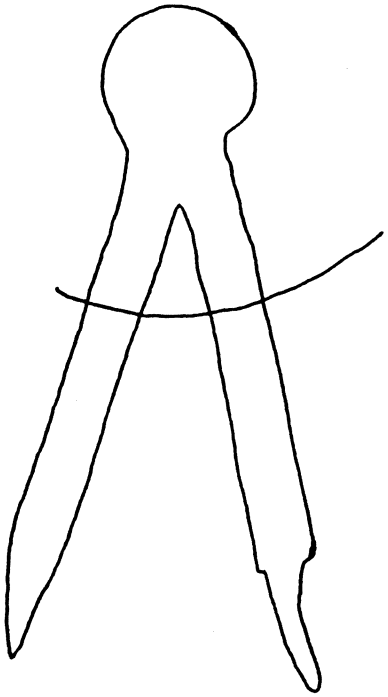

Figura 17

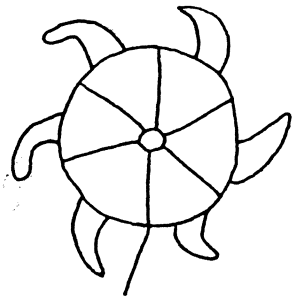

Figura 18

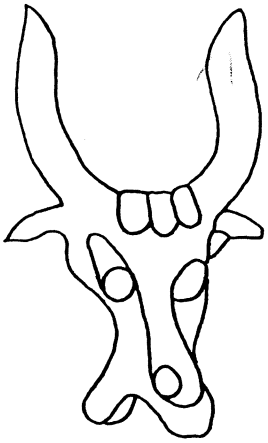

Figura 19

«Anuario de Estudios Medievales», 33/1 (2003), pp. 417-462.- ISSN 0066-5061.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)

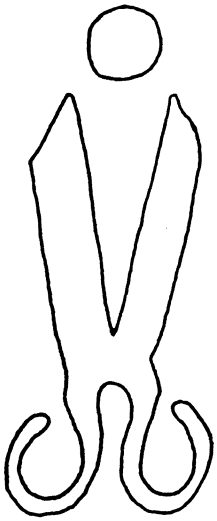

Figura 20

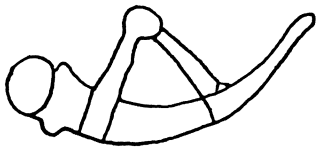

Figura 21

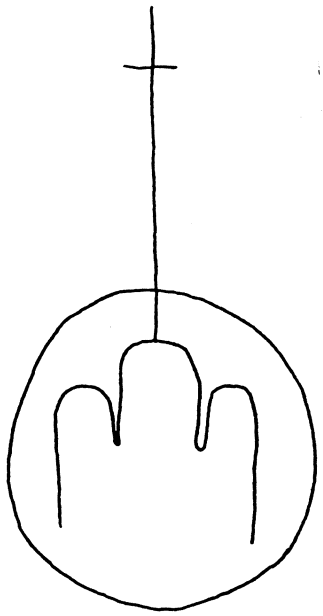

Figura 22

«Anuario de Estudios Medievales», 33/1 (2003), pp. 417-462.- ISSN 0066-5061.

(c) Consejo Superior de Investigaciones Científicas http://estudiosmedievales.revistas.csic.es
Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc)